

Stina Svendsen og Berit Berg

Trygghet, stabilitet og tilhørighet

Familiehjem som boløsning for enslige mindreårige

Stina Svendsen og Berit Berg

Trygghet, stabilitet og tilhørighet

Familiehjem som boløsning for enslige mindreårige

NTNU Samfunnsforskning

Mangfold og inkludering

Samfunnsforskning

Postadresse: NTNU Dragvoll, 7491 Trondheim

Besøksadresse: Dragvoll allé 38 B

Telefon: 91 89 77 27

E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no

Web.: www.samforsk.no

Foretaksnr. NO 986 243 836

NTNU Samfunnsforskning

Mangfold og inkludering

Juni 2020

ISBN 978-82-7570-612-4 (web)

ISBN 978-82-7570-611-7 (trykk)

Forord

SOS-barnebyer etablerte høsten 2015 prosjektet *Våre nye barn* der formålet var å utvikle en ny familiehjemsmodell for bosetting og integrering av enslige mindreårige flyktninger. Prosjektet var et samarbeid mellom SOS-barnebyer, Husbanken og Asker kommune. På oppdrag fra SOS-barnebyer har NTNU Samfunnsforskning i to omganger evaluert denne familiehjemsmodellen. Den første evalueringen ble gjennomført rett etter oppstart av de første familiehjemmene i 2016/2017. Den andre evalueringen ble gjennomført i 2019/2020, og erfaringene derfra presenteres i denne rapporten.

Vi har gjennomført flere runder med datainnsamling i Asker, og vi vil rette en stor takk til alle ansatte i kommunen som bidro med sine erfaringer og innspill. Vi vil rette en ekstra takk til Linn Iversen i Asker kommune for god hjelp både før, under og etter datainnsamlingen. Hun har bidratt mye i tilretteleggingsarbeidet i prosjektet.

Til slutt vil vi rette en stor takk til alle familiehjemmene som ønsket oss velkommen. Både fosterforeldre, barn og ungdommer har bidratt med viktige innspill og vurderinger vi har tatt med oss videre i arbeidet.

Trondheim, juni 2020

Berit Berg og Stina Svendsen

Innhold

Forord	3
1. Innledning, bakgrunn og gjennomføring	7
Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	7
Bosetting av enslige mindreårige	8
Prosjektet <i>Våre nye barn</i>	10
Hovedfokus i denne evalueringen	12
2. Erfaringer med familiehjem	13
Opplevelsen av å bo i et hjem	13
Relasjoner til omgivelsene	18
Oppfølging av skolegang	21
Avslutning av familiehjemmene og ettervern	22
3. Rammeverk og forutsetninger	26
Støtteapparatet rundt familiehjemmene	26
Fosterforeldrenes behov for avlastning	28
Støtteapparatets kontrollfunksjon	29
Rekruttering av fosterforeldre	31
Behov for ulike former for kompetanse	32
Kursing av fosterforeldre	37
4. Veien videre	39
Familiehjemmene som gode bo- og omsorgsløsninger for mange	39
Balanse mellom det private og det offentlige	40
Krav til fosterforeldres kompetanse	41
Differensiering, fleksibilitet og lokal tilpasning	42
Referanser	45
Vedlegg	47

1. Innledning, bakgrunn og gjennomføring

De store ankomstene av enslige mindreårige flyktninger til Norge høsten 2015 skapte et behov for å øke kapasiteten på bo- og omsorgstilbudene ute i kommunene. SOS-barnebyer hadde lenge jobbet med å utvikle en modell der enslige mindreårige kunne bo mest mulig som i en familie. Sammen med Asker kommune og Husbanken etablerte de prosjektet *Våre nye barn* der formålet var å utvikle en ny familiehjemsmodell for bosetting og integrering av enslige mindreårige flyktninger. På oppdrag fra SOS-barnebyer har NTNU Samfunnsforskning evaluert denne modellen. Den første evalueringen ble gjennomført rett etter oppstart av de første familiehjemmene i 2016/2017. Den andre evalueringen ble gjennomført i 2019/2020. I denne rapporten vil vi presentere erfaringene fra den siste evalueringsrunden, men også trekke linjer tilbake til den første evalueringen (Berg og Haugen, 2018). Men før vi går nærmere inn på erfaringene med familiehjemmene, vil vi gi et bakteppe der vi kort presenterer tidligere forskning om enslige mindreårige flyktninger, viser til idégrunnlaget bak modellen som evalueres, samt gir en kort presentasjon av det metodiske opplegget for evalueringen.

Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger

Enslige mindreårige asylsøkere er fellesbetegnelsen på alle barn og unge under 18 år som kommer til Norge uten foreldre eller andre voksne med foreldreansvar, og som søker beskyttelse i Norge. Noen av disse får avslag på søknaden sin, noen får tidsbegrenset opphold, mens de fleste får innvilget opphold og blir da etter hvert bosatt i en norsk kommune som enslig mindreårig flyktning. Det er store variasjoner i antallet enslige mindreårige asylsøkere som kommer til Norge hvert år. 2015 representerer en foreløpig topp i antallet ankomster, med 5480 enslige mindreårige som søkte asyl i Norge dette året. Allerede året etter, i 2016, falt antallet ned til 320 enslige mindreårige. I løpet av 2019 var det 167 enslige mindreårige som søkte om asyl i Norge (UDI, 2020).

De fleste som søker asyl som enslig mindreårig i Norge er mellom 15 og 17 år, og åtte av ti er gutter (Dalgard mfl, 2018)¹. Enslige mindreårige som kommer til Norge har i all hovedsak bakgrunn fra Asia og Afrika. Gjennom 1990-tallet og utover på 2000-tallet har det kommet flest fra Afghanistan, fulgt av Somalia, Irak, Sri Lanka, Etiopia og Eritrea. I 2015 og 2016 var Afghanistan det største opprinnelseslandet, mens Eritrea var det vanligste opprinnelseslandet i 2017, med 51 enslige mindreårige asylsøkere. I 2019 var Afghanistan igjen på topp, etterfulgt av Syria og Eritrea (UDI, 2020).

De enslige mindreårige som kommer til Norge er en sammensatt gruppe, og kommer fra forskjellige land, regioner, folkegrupper, religioner og kulturer. De kommer fra storbyer og små steder, de har ulik sosial og økonomisk bakgrunn, de har ulik skolegang, kunnskaper og kompetanse. Noen er godt kvalifiserte mens andre må tilegne seg grunnleggende skrive- og leseferdigheter. Og de har i varierende grad behov for psykososial oppfølging med utgangspunkt i traumatiserende erfaringer før

¹ Kjønnfordelingen varierer imidlertid veldig med landbakgrunn. For eksempel viser tall fra SSB fra 2015-2016 at i gruppa fra Afghanistan så utgjorde 98 prosent gutter. Blant de som kom fra Afrika var det en langt jevnere kjønnfordeling: fra Somalia var 60 prosent gutter, fra Eritrea var det omtrent like mange gutter og jenter, mens fra Etiopia var jentene i flertall med 57 prosent (Dalgard mfl, 2018).

og under flukten. Likheterne og forskjellene illustrerer behovet de enslige mindreårige har for oppfølging og individuell tilrettelegging (Eide og Broch, 2010; Lidén m.fl., 2013, Berg og Tronstad, 2015).

Asylsøkende barn og unge er en sårbar gruppe, og dette gjelder spesielt barn som flykter uten sine foreldre. De enslige flyktningsbarna er en særlig utsatt gruppe med flere risikofaktorer. Mange unge asylsøkende barn har opplevd traumatiske hendelser i hjemlandet, som tap av familie, utnyttning, fattigdom eller tvungen krigsdeltakelse. Under flukten har mange blitt utsatt for lange og farlige reiser, mishandling og fengsling. Når de kommer fram til mottakerlandet innebærer det en stor lettelse for de fleste – men samtidig konfronteres de også med ytterligere risikofaktorer for psykisk uhelse, da mange av dem mangler nettverk og familie som kan veilede og støtte dem i den situasjonen de befinner seg i. Mange lever under dårlige sosioøkonomiske forhold og opplever utenforskap og diskriminering (Svendsen mfl., 2018; Klöfvermark og Manhica, 2019). Samtidig har enslige mindreårige flyktninger også stor grad av styrke, selvstendighet og ressurser. Det er krevende å gjennomføre en flukt på egenhånd, og å nå frem til asyllandet. Dette gjør at de ofte beskrives som avhengige og selvstendige på samme tid (Oppedal, Seglem og Jensen, 2009).

Bosetting av enslige mindreårige

Kommunene i Norge velger selv hvordan de vil organisere og løse oppgavene som følger av å ta imot og bosette enslige mindreårige flyktninger, noe som bidrar til store variasjoner mellom kommunene når det gjelder både tilgjengelige tiltak og kvaliteten på bosettings- og oppfølgingsarbeidet (Garvik, Paulsen og Berg, 2016). Forskning viser at det kan være utfordringer på ulike nivåer når det gjelder å finne gode bo- og omsorgsløsninger til enslige mindreårige flyktninger (Svendsen mfl., 2018). Det kan være snakk om utfordringer både på individ- og samfunnsnivå. Berg og Tronstad (2015) dokumenterer for eksempel at nivået av emosjonelle belastninger for denne gruppa ligger langt over det man finner i barnebefolkningen ellers. Også studier fra Sverige viser at unge flyktninger oftere enn svenskfødte ungdommer rammes av psykisk uhelse, og at enslige mindreårige flyktninger rammes hardest (Klöfvermark og Manhica, 2019). Dette er forhold som det må tas hensyn til i tilretteleggingen av bo- og omsorgstilbud. Utfordringer på kommunenivå kan handle om etablering av helhetlige tilbud til de enslige mindreårige (Garvik mfl., 2016). Enslige mindreårige har rett til skolegang etter opplæringsloven, men ut over dette er det lite som er direkte lovhjemlet. Kommunene har med andre ord et handlingsrom, noe også forskningen på feltet viser at de bruker (Svendsen mfl., 2018). Samfunnsmessige utfordringer kan dreie seg om alt fra politikk og juss til organisering og økonomi. Konkret handler dette om rammebetingelsene for arbeidet og hvordan disse påvirker handlingsrommet for den enkelte kommune (ibid). Ulike finansieringsordninger gir for eksempel ulike insentiver når det gjelder å balansere kvalitet og økonomi (KS, 2016).

Når det gjelder organisering og lovmessig forankring, har det vært vanlig i kommunene å la barnevernloven være utgangspunkt for tjenestene til de enslige mindreårige, men enkelte har valgt å hjemle tiltakene i sosialtjenesteloven. For noen oppleves et slikt handlingsrom som positivt, mens andre etterlyser klarere retningslinjer (Garvik mfl., 2016). Og ulike systemer kan ha ulikt fokus. I barnevernet vil eksempelvis betraktninger knyttet til barns behov for omsorg, trygghet og beskyttelse tillegges stor vekt. Dette kan vi betegne som barnevernfaglige perspektiver. I

flyktningtjenesten vil gjerne de flyktningrelaterte faktorene som flukthistorie, traumbakgrunn og psykososial situasjon være sentrale i arbeidet med bosetting av flyktninger. Dette kan betegnes som flyktningfaglige perspektiver. Bosetting av enslige mindreårige aktualiserer både et flyktningfaglig og et barnevernfaglig perspektiv. På den ene siden kan det argumenteres for at enslige mindreårige per definisjon er barnevernets ansvar, hvor gruppens behov tilsier bruk av barnefaglig og barnevernfaglig kompetanse. Samtidig kan det argumenteres for at enslige mindreåriges flyktningbakgrunn tilsier et behov for flyktningfaglig kompetanse. Nettopp denne koblingen mellom et flyktningfaglig perspektiv og barnevernets rolle er et mye diskutert tema – både i forskningen og i praksisfeltet (Lauritsen og Berg, 2002; Eide og Broch, 2010; Svendsen, Thorshaug og Berg, 2010; Lidén mfl., 2013; Paulsen, Thorshaug og Berg, 2014; Berg og Tronstad, 2015, Garvik mfl., 2016).

Ulike bo- og omsorgsløsninger

I likhet med andre barn som vokser opp utenfor egen familie har enslige mindreårige flyktninger behov for et omsorgstilbud som i størst mulig grad kompenserer for den omsorgen de ikke kan få fra egne foreldre. Hvilke bo- og omsorgstilbud de enslige mindreårige flyktningene blir tilbudt er derfor helt sentralt. Det skal danne rammen for stabilitet og kontinuitet og skal gi enslige mindreårige mulighet til selvstendighet innenfor trygge rammer. Tilgjengelige botilbud kan være fosterhjem, slektsplassering, hybelleilighet med eller uten organisert oppfølging, husvertiltak, bofellesskap, barnevernsinstitusjon eller private botilbud. Valg av tilbud skal baseres på vurderinger av behov for hjelpetiltak og oppfølging, og skal ses opp mot blant annet alder, selvstendighet og tidligere opplevelser.

Bo- og omsorgstilbudet til enslige mindreårige har endret seg betydelig de siste tiårene. På 1980- og 1990-tallet var det vanlig med slektsplasseringer, mens det de siste årene har vært mest vanlig å bosette enslige mindreårige i bofellesskap. Over tid har vi sett en sterkere vektlegging av barnas kulturelle/etniske tilhørighet, og det har vært en utvikling i retning av mer helhetlige løsninger, med fosterhjem og institusjonsplasseringer som de tetteste omsorgsformene, mens hybler og fellesboliger representerer løsninger med mindre tett oppfølging (Myhrer og Stenerud, 2011; Berg, 2012; Svendsen mfl., 2018). Mellom dette finner vi ulike varianter av bofellesskap og familiehjem, som på ulike måter kombinerer det tette med det selvstendige. Analyser gjort av KS (2016) viser at døgnbemannet bofellesskap er det mest utbredte omsorgstilbudet til enslige mindreårige i Norge. De finner at om lag tre av fire av alle enslige mindreårige i kommunene bor i bofellesskap. Det eksisterer imidlertid få retningslinjer som regulerer driften og innholdet i bofellesskap, noe som fører til store variasjoner når det gjelder størrelse, beliggenhet, organisering, voksentetthet og faglig innretning i disse tilbudene (Thorshaug mfl., 2013). Felles for de fleste bofellesskapene er at de er basert på heldøgns tjenester og at de ansatte går i turnus.

Tall fra SSB viser at blant de enslige mindreårige som hadde plasseringstiltak gjennom barnevernet i 2015 bodde om lag 12 prosent i ulike typer av fosterhjem og beredskapshjem (Dalgard mfl., 2018). Fosterhjem blir i mange kommuner brukt som ett av flere tiltak for enslige mindreårige, særlig for de yngste. I Garvik mfl. (2016) sin undersøkelse beskrev flere barnevernsarbeidere plassering av enslige mindreårige i fosterhjem som det mest vellykkede tiltaket i arbeidet med bosetting. De opplevde at enslige mindreårige i fosterhjem fikk nærhet og oppfølging gjennom ungdomstid og skolegang, i tillegg til et fast holdepunkt i livet sitt som gjerne besto etter at barnevernets ansvar var utført. Men

til tross for at kommunene ønsker å bosette de yngste barna i fosterhjem, så viser statistikken at det er få enslige mindreårige som tilbys denne boformen (KS, 2016). En forklaring på dette er at kommunene opplever det som utfordrende å skaffe fosterhjem til denne gruppa (Proba, 2017).

Prosjektet *Våre nye barn*

Som en følge av de store ankomstene av flyktninger, herunder enslige mindreårige flyktninger, i 2015 og 2016, startet SOS-barnebyer prosjektet *Våre nye barn* høsten 2015. Målet med prosjektet var å utvikle nye modeller for bosetting og integrering av enslige mindreårige flyktninger. Etablering av familiehjem som en ny bo- og omsorgsløsning for enslige mindreårige var en viktig del av prosjektet. Asker kommune var pilotkommune i prosjektet og etablerte i løpet av 2016 og 2017 åtte familiehjem. Asker ble valgt som samarbeidspartner fordi kommunen er blant de med lengst erfaring med å bosette enslige mindreårige flyktninger (Berg og Haugen, 2018).

Asker kommune har bosatt enslige mindreårige flyktninger siden 1998. De første ungdommene som kom til Asker bodde i fosterhjem, men etter hvert som det ble bosatt flere ble fosterhjemmene erstattet av døgnbemannede bofellesskap. I perioden 2006-2010 ble det opprettet 5 døgnbemannede bofellesskap med plass til totalt 20 ungdommer i kommunen. I perioden 1998-2018 ble det bosatt flere enn 200 barn og unge i Asker. I 2016 ble de første familiehjemmene i Asker etablert. Kommunen har pr i dag ulike bo- og omsorgsløsninger, som bofellesskap, hybel med oppfølging, fosterhjem og familiehjem².

Familiehjemsmodellen

Forskning om enslige mindreårige flyktninger har pekt på behovet for en stor tiltaksvifte når det gjelder bo- og omsorgstiltak (Svendsen mfl., 2018). Familiehjemsmodellen representerer et supplement til eksisterende modeller i en slik tiltaksvifte, og bygger på SOS-barnebyers erfaring med barnebyer og familiehjem i både Norge og utlandet. Samtidig har modellen klare røtter i bo- og omsorgsløsninger som vi kjenner igjen fra flyktningarbeidet i Norge på 1980- og 1990-tallet, og familiehjemsmodellen kan derfor sees både som en nyskaping og en videreutvikling av modeller som vi kjenner igjen fra tidligere (Berg og Haugen, 2018). SOS-barnebyer (2017) beskriver familiehjemsmodellen som en bo- og omsorgsløsning som skal gi familiebasert omsorg med trygge, stabile omsorgspersoner for barn som flykter alene til Norge. Det legges vekt på kvalitet og langsiktighet i omsorgen.

I 2016-2017 evaluerte NTNU Samfunnsforskning etableringen av familiehjem som bo- og omsorgsløsning for enslige mindreårige flyktninger (Berg og Haugen, 2018). Prosjektet *Våre nye barn* ønsket at modellen de utviklet kunne ha overføringsverdi også til andre kommuner. Hovedmålet i den tidligere evalueringen var derfor å løfte fram eksempler på god praksis for å lette implementeringen andre steder. Det ble primært innhentet erfaringer fra Asker kommune, med supplerende intervjuer med ansvarlige for familiehjem i Skien og Nesodden.

² Informasjonen i dette avsnittet er hentet fra brosjyren *TEM – Tiltak for enslige, mindreårige flyktninger*, utgitt av Asker kommune i 2018.

Gjennom intervjuer med enslige mindreårige, miljøarbeidere, barnevernansatte og andre støttepersoner pekte evalueringen på både suksessfaktorer og utfordringer i etableringsfasen. Berg og Haugen (2018) fant at de tre kommunene som hadde etablert familiehjem for enslige mindreårige flyktninger hadde organisert arbeidet relativt likt. Arbeidet var forankret i barneverntjenesten, og hvert familiehjem besto av fostermor og/eller fosterfar og 2-5 barn som til sammen utgjorde en familie. I flere av familiehjemmene var det søsken, og i noen av hjemmene var eldre søsken fosterforeldre. Familiehjemmene i dag er organisert på tilsvarende måter.

Familiehjemsmodellen har likhetstrekk både med ordinære fosterhjem, og med det som gjerne omtales som slektsplasseringer (Berg og Haugen, 2018). Samtidig skiller den seg fra fosterhjem på flere punkter. En forskjell er at familiehjemmet er *barnas* hjem – ikke fosterforeldrenes. Kommunen stiller egnet bolig til rådighet for familiene, og i avlastningsperiodene, eller dersom fosterforeldrene slutter i jobben, beholder barna både hjem, skole og nettverk. Dette bidrar til stabilitet i oppveksten. Det at kommunen er ansvarlig for boligen åpner for at flere kan bli fosterforeldre, siden det ikke stilles krav til fosterforeldrenes egen bolig. Det stilles også noe lavere krav til kursing og kompetanse for å bli fosterforeldre i familiehjem, noe som bidrar til at flere kan være aktuelle kandidater til stillingene³.

Det stilles likevel krav til fosterforeldrene, noe som skiller familiehjemmene fra slektsplasseringer. En av forskjellene mellom familiehjem og slektsplassering er nettopp at godkjenningprosessen for å bli fosterforeldre er mer formalisert i familiehjemmene, og fosterforeldrene får gjerne både litt opplæring på forhånd og veiledning underveis. Barnevernet og støtteapparatet ellers har en langt tettere oppfølging i familiehjemmene enn ved slektsplasseringer. Det er tilknyttet familieveileder/saksbehandler⁴, miljøarbeider og avlaster til hvert familiehjem for å sikre tilstrekkelig støtte til fosterforeldrene. Tanken er at denne modellen blir mindre sårbar fordi familiene i mindre grad er overlatt til seg selv sammenlignet med slektsplassering. Normalt vil det også være en annen type (og vesentlig lavere) godtgjøring når barn er plassert hos slekt. Familiehjemmene lønnes som statlige fosterhjem.

Som nevnt tidligere er bofellesskap den bo- og omsorgsløsningen som oftest blir valgt for de enslige mindreårige. Det er nok også derfor mange av intervjupersonene, både i den tidligere og i den nåværende evalueringen, var opptatt av å sammenligne familiehjem med bofellesskap. Mange peker på at familiehjemmene oppleves som en del av privatsfæren, mens bofellesskapene i større grad oppleves som en del av et offentlig system. Mens bofellesskapene skal være de mindreåriges hjem samtidig som det er de ansattes arbeidsplass, er hensikten med familiehjemmene at barn og fosterforeldre skal skape et hjem sammen. I familiehjemmene er det én person som har ansvar, og ikke mange ansatte som jobber i turnus og som kommer og går. Bofellesskap kan passe godt for mange, men særlig for de yngste barna har det vært et behov for å utvikle tiltak som ligner mer på et

³ Beskrivelsene av familiehjemmene er i stor grad hentet fra SOS-barnebyer (<https://www.sos-barnebyer.no/vart-arbeid-i-norge>) og Veviseren.no der familiehjem i Asker blir brukt som praksiseksempel (se: <https://veviseren.no/forstaa-helheten/eksempler-og-erfaringer/em-familiehjem-som-bo-og-omsorgslosning>), i tillegg til Berg og Haugen (2018) sin evaluering av familiehjemmene.

⁴ Én ansatt har rollen både som veileder for fosterforeldrene og som saksbehandler for barna. Dette er gjort for å minimere antallet ansatte som er tilknyttet familiehjemmet.

hjem. Det samme gjelder søsken som kommer sammen. Søsken, kanskje med store aldersforskjeller, kan sjeldent bo sammen i bofellesskap.

Hovedfokus i denne evalueringen

Mens tema i den første evalueringen primært var etableringsfasen og familiehjemmene som bo- og omsorgsmodell, har hovedfokus i denne andre evalueringen vært erfaringene med å bo og leve innenfor rammene av et familiehjem. SOS-barnebyer ønsket å få belyst hvordan barna i familiehjemmene klarer seg over tid. I forlengelsen av dette var de også opptatt av barnas opplevelser av medvirkning i hjem og hverdag. Følgende områder har vært viktige i dette prosjektet:

- Familiehjem som ramme for utvikling, tilhørighet, stabilitet og integrering
- Relasjonen mellom barna og fosterforeldrene
- Barnas relasjon til omgivelsene
- Rammebetingelser og støtteapparatet rundt familiehjemmene
- Forutsetninger og suksessfaktorer

Metode og gjennomføring

Som i den tidligere evalueringen (Berg og Haugen, 2018), ble data primært innhentet i Asker kommune også i dette prosjektet. Data ble innhentet gjennom to omganger med intervjuer. Første runde med intervjuer ble gjennomført vinteren 2019. Vi intervjuet da fosterforeldre og barn/ungdommer i seks av de syv familiehjemmene som eksisterte i Asker på dette tidspunktet. Til sammen snakket vi med 6 fosterforeldre og 11 barn og ungdom i alderen 8 -18 år. I tillegg snakket vi med 4 ansatte i kommunen i denne runden. Andre runde med intervjuer ble gjennomført i desember 2019. Vi innhentet da erfaringer fra 5 ansatte i ulike roller i arbeidet med familiehjemmene i Asker: rådgivere, veiledere/saksbehandlere og ledelse fra barnevernet, samt en verge.

2. Erfaringer med familiehjem

I dette kapittelet vil vi presentere erfaringer fra de første årenes drift av familiehjem i Asker. Vi vil trekke linjer til den første evalueringsrapporten, men datagrunnlaget for kapittelet er i første rekke datainnsamlingen som ble foretatt i 2019/2020. Hovedinntrykket fra både den første og den andre intervjurunden er at familiehjemmene fungerer godt. Ansatte i kommunen som har fulgt familiehjemmene over lengre tid opplever at de fleste av de enslige mindreårige som har hatt denne boformen har klart seg veldig godt. Vi ser samtidig en del utfordringer – både i form av slitasje på ansatte, rekrutteringsutfordringer og rammebetingelser som ikke er optimale. I tillegg ser vi at arbeidet er faglig utfordrende, og at det er mange dilemmaer som må håndteres. Disse utfordringene vil vi komme inn på underveis og drøfte mer inngående i det siste kapittelet.

Opplevelsen av å bo i et hjem

Enslige mindreårige flyktninger har behov for et omsorgstilbud som i størst mulig grad kompensere for den omsorgen de ikke kan få fra egne foreldre. De trenger derfor boløsninger som kan gi trygghet og stabilitet. En god boligløsning skal legge til rette for både omsorg og frihet, forberedelse til voksenlivet og gi muligheter for å bygge gode nettverk (Garvik mfl., 2016; Svendsen mfl., 2018). En sentral målsetting i familiehjemsmodellen er nettopp å skape stabile hjem hvor barna og ungdommene kan oppleve trygghet og tilhørighet (SOS-barnebyer, 2017). Det er mye fokus på å skape en «hjem-følelse» for de enslige mindreårige. Intervjuene vi gjennomførte viser at denne målsettingen langt på vei er blitt nådd.

Ansatte opplever at familiehjemmene i stor grad er *hjem* for ungdommene, selv om det er fagfolk inne. De mener ungdommene virker fornøyde og forteller at de enslige mindreårige snakker om fosterforeldrene som tillitspersoner. Enkelte av ungdommene sier de føler seg heldige som har fått tilbud om å bo i familiehjem. Mange opplever dette som et bedre tilbud enn alternativene; bofellesskap eller å bli bosatt alene på hybel. Uavhengig av om man er familie eller ikke - familiehjemmene klarer å skape en følelse av familie, mener mange av våre intervjupersoner. En fosterfar sier:

Det er en veldig stor fordel for ungdommene å få bo i familiehjem. De får veldig mye igjen for det. I familiehjem blir man som en familie, om man ikke allerede er det. For fosterforeldrene så blir dette så mye mer enn bare en jobb og man er villig til å gi litt ekstra. Det blir tette relasjoner i familiehjemmene som man ikke har i for eksempel bofellesskap.

En annen fosterfar sier følgende:

Jeg synes familiehjem fungerer veldig bra. Familiehjemmene gir ungdommene raskt en mulighet til å få en normal situasjon. Og familiehjemmene gir en familiefølelse. Et bofellesskap er ikke et hjem. Det er mye mer varme og følelsesmessig omsorg i et

familiehjem. Huset vi bor i ligger i et helt vanlig familieområde. Guttene får mer et normalt liv.

Også en av miljøarbeiderne vi snakket med mener den største fordel med familiehjem nettopp er at *det gir ungdommene en mulighet til å bo i et reelt hjem*. Også ungdommene opplever at familiehjemmene gir en følelse av hjem:

Det er veldig koselig å bo her. Det er veldig fint at vi bare er tre stykker. Det er bra at det er få voksne og få ungdommer. Det føles som en familie.

Det er en veldig god stemning her i huset. Jeg føler at vi er som brødre her. Vi fungerer veldig bra som familie. Vi er flinke til å samarbeide her i huset også.

Flere mener at ungdommene i familiehjemmene blir mer ansvarliggjort fordi de opplever tilhørighet. En fosterfar sier for eksempel:

Her bygger guttene relasjoner og har folk rundt seg som de kan stole på. De får støtte når de trenger det. Ungdommene føler tilhørighet til huset. De føler et ansvar både for hjemmet og for de andre som bor her. Og guttene hjelper til med alt her i huset. De bryr seg og vil hjelpe til med å ha det fint. De rydder og føler ansvar. De jobber jo til og med i hagen for å ordne der også. De føler ansvar for hele familien. Og de blir mer selvstendige også da. Det funker veldig bra – og det blir veldig bra for framtida.

En annen fosterfar er inne på noe lignende:

Min opplevelse er at i bofellesskapene så er det mange regler, men ting fungerer ikke likevel. Her i et hjem fungerer alt bedre; guttene står opp selv, de lager frokost selv – de gjør alt selv. De følger reglene av seg selv her. Alle vet hva de skal gjøre. Og guttene får familieånd til hverandre. De har respekt for hverandre.

Eller som en ungdom sier:

Vi opplever at hjemmet er vårt og tingene som er her er våre. Hvis en TV går i stykker i et bofellesskap føler jo ingen ansvar for å fikse det.

Erfaringen er med andre ord at familiehjemmene bidrar til å ansvarliggjøre og selvstendiggjøre ungdommene, i tillegg til at det gir ungdommene en opplevelse av tilhørighet.

Å slippe å forholde seg til mange ansatte

Som nevnt sammenligner mange av intervjupersonene familiehjemsmodellen med bofellesskap. Flere opplever at familiehjemmene har mer fokus på omsorg, at de skaper større nærhet og at de er mer fleksible enn bofellesskapene. Familiehjemmene beskrives som mindre institusjonspreget, og et hovedpoeng for mange er at man slipper turnusordninger og mange ansatte som kommer og går. I familiehjemmet er det primært én ansatt, fostermor eller fosterfar, som de unge skal forholde seg til.

Idealet i familiehjemsmodellen er at det skal være en voksen der stabilt over tid, som kan bygge trygge og fortrolige relasjoner med de enslige mindreårige. Ansatte i kommunen opplever langt på vei at dette også er en realitet. De har mange gode fosterforeldre som jobber hardt for at ungdommene skal ha det bra - fosterforeldre som *er veldig på*. Også fosterforeldre opplever at færre voksne rundt ungdommene kan gi større grad av trygghet og forutsigbarhet:

Det mest positive med familiehjem er at guttene føler seg veldig trygge her. Det er faste rutiner for alt. De går på skole på hverdagene. Det er fast hvem som skal lage mat. De går på trening i fritiden. Det er faste tider de må være hjemme. Kommer de ikke fra skolen innen avtalt tid, så ringer jeg dem. Eller de varsler meg hvis det er noe. Så jeg følger med. Jeg er som en forelder, og guttene kan føle seg trygge. De føler seg sett og passet på – og de vet at det er noen som bryr seg om dem.

Flere av fosterforeldrene vi intervjuet mener dessuten at tett oppfølging i familiehjemmene kan gi et godt grunnlag for raskere integrering. Som en fosterfar uttrykker det: *jeg opplever at familiehjem hjelper ungdommene med å komme seg mye fortere fram*. Flere peker på at det også er en fordel at det ikke bor så mange barn eller ungdommer i hvert familiehjem. En fostermor sier for eksempel:

En fordel er at det ofte bare er 3-4 barn eller ungdommer sammen i familiehjemmene. I bofellesskap er det vel ofte mange flere. Dette alternativet er det klart beste for barna. I familiehjemmet opplever de hygge og varme.

Det som løftes fram her samsvarer godt både med intensjonene bak familiehjemsmodellen, med funnene fra den første evalueringen av familiehjemmene (Berg og Haugen, 2018) og med annen forskning. Berg og Haugen peker i sin evaluering på fordeler med å slippe turnuser, overlappinger og deling av ansvar. Det er mye som skal følges opp med skole og aktiviteter, og i familiehjemmene er det en konkret person som skal ha kontroll og ansvar. Ifølge de ansatte har tett oppfølging i familiehjemmene også ført til lavt konfliktnivå og lite utagering blant ungdommene. Inntrykket var at ungdommene føler seg mye mer sett og forstått i familiehjemmene (ibid).

Også annen forskning peker på viktigheten av å skape gode relasjoner, og på vanskeligheten med å skape disse relasjonene hvis det er stadige skifter av bosted, kontaktpersoner og saksbehandlere. For de unge selv kan de skiftende relasjonene, slik det ofte er i bofellesskap, bidra til en følelse av ikke å bli lyttet til eller tatt på alvor. Gode relasjoner derimot innebærer tilgang på støtte over tid, og en følelse av å bli hørt og av å være betydningsfull (Herz og Lalander, 2019). Stretmo (2019) finner tilsvarende i sin forskning om enslige mindreårige flyktninger i Sverige, at roterende turnuser og tidvis stor personalgjennomstrømning skaper organisatoriske hinder for at relasjoner mellom ungdommene og personalet kan utvikle seg. Ungdommene i hennes undersøkelse anså personalets rolle primært som instrumentell; de var der kun på jobb, mens ungdommene levde livet sitt i bofellesskapet eller institusjonen. Relasjonene kunne dermed aldri bli likeverdige (Stretmo, 2019). I familiehjemmene har man ønsket å unngå slike situasjoner, og prøvd å legge forholdene til rette for at tette relasjoner kan få utvikle seg.

Søsken får bo sammen

I arbeidet med bosetting av enslige mindreårige flyktninger i kommunene er det mange som har savnet bo- og omsorgsløsninger der søsken kan bo sammen. Det er ikke vanlig at yngre og eldre søsken kan bo i samme botilbud, for eksempel bofellesskap, og resultatet har i mange tilfeller blitt at søskengrupper splittes (Berg og Haugen, 2018). Familiehjemsmodellen åpner i større grad enn andre bo- og omsorgsløsninger for at søsken kan bosettes sammen, enten med en fosterforelder utenfra eller med et søsken som fostermor eller -far. Flere av familiehjemmene vi besøkte i Asker er søskenbaserte. I to av hjemmene fungerer et storesøsken som fosterforelder. I begge tilfellene kom storesøsken til Norge først, og de yngre barna senere. Ansatte i kommunen sier de opplever det som en stor fordel at modellen åpner for at søsken kan få bo sammen. Også ungdom vi intervjuet syns det er fint å få bo med søsken. En gutt bosatt i søskenbasert familiehjem der storebror er fosterfar sier:

Det er fint å bo med en som har de samme erfaringene som man selv har, men som kan mer om det å bo her i Norge. Det beste er å høre på ham. De som bor alene de må lære alt selv, og det kan være veldig vanskelig.

I et av de søskenbaserte familiehjemmene fortelles det at de flyttet til Asker nettopp for å få muligheten til å bo sammen på tross av stort aldersspenn i søskenflokkene. Andre steder ville tilbudet antakelig vært fosterhjem for de yngre søsknene, og bofellesskap for de eldre. Fostermor sier:

Når søsknene mine kom begynte jeg å undersøke mulighetene for å bo sammen med dem. For det beste er at familien bor sammen. Søsknene mine kom seg hit på egen hånd, uten foreldre. Og de har opplevd veldig mye sammen. Det ville blitt helt feil om de plutselig skulle skilles fra hverandre i Norge. Spesielt den minste ville fått det veldig vanskelig uten de andre. Søsteren vår har jo vært som en mor og far for de andre under hele flukten.

Barna vi intervjuet påpeker tilsvarende at det er viktig å få bo sammen med dem man kjenner og at det føles trygt og godt å få bo sammen med sin egen familie.

Å få til en god start

Flere av dem vi intervjuet understreker at en god start har stor betydning for hvordan det går videre med relasjonsbyggingen i familiehjemmet. Flere av fosterforeldrene forteller at de brukte mye tid i begynnelsen på å komme i posisjon og på å bygge tillit mellom seg og ungdommene. En fosterfar forteller at han var på omsorgssenteret og møtte ungdommene før de flyttet sammen med ham. Han kunne imidlertid ønsket seg enda mer tid sammen med dem i forkant:

Jeg var på omsorgssenteret, men det var bare et times langt besøk, og av den timen var bare en halvtime sammen med ungdommene. Resten av tida var møte med de ansatte. Det kunne vært en stor fordel om man hadde møttes flere ganger før flytting. Kanskje burde man møtes 2-3 ganger i uka i tre uker før flytting for å bli bedre kjent.

De fleste av de enslige mindreårige som bor sammen i familiehjemmene kjente ikke hverandre fra før. Flere fosterforeldre forteller om utfordringer i begynnelsen:

Det var ganske mye uro i huset i begynnelsen. Ingen av dem kjente hverandre. Det var tungt. Guttene klarte ikke å stå opp. De ryddet ikke. De kunne ikke lage noe. I begynnelsen var jeg støttende, men streng. Jeg fortalte dem at de måtte på skolen. Det hadde vært veldig slapt på mottaket. Der var det ansatte som kom og gikk hele tida, og ingen tok ansvar for at ungdommene sto opp eller kom seg på skolen.

En annen sier:

I den kulturen guttene kommer fra er det ikke så vanlig å være helt åpen eller helt seg selv. Det er derfor litt vanskelig å bli ordentlig kjent. I begynnelsen handlet det mest bare om å leve sammen. Guttene fikk en god del frihet, og jeg så etter hvert hva hver enkelt var god til. Jeg viste dem hele tiden at jeg brydde meg, og var der hver gang de trengte hjelp.

Erfaringene fra Asker er at det stort sett har vært en positiv utvikling i familiehjemmene. Ungdommene blir mer tilpasset ettersom tiden går. De lærer seg språk og de beveger seg friere rundt om i byen – noe som har gjort det lettere etter hvert for fosterforeldrene også. Fosterforeldrene på sin side har funnet sine rutiner i hjemmene og blitt godt kjent med ungdommene.

Flere peker på viktigheten av at ungdommene i familiehjemmene er jevngamle, så fremt det ikke er snakk om søskenflokker. Barn og ungdom har veldig ulike behov etter alder, og det oppleves derfor som mest ideelt om de som bor sammen har samme alder. En av guttene vi intervjuet savnet større grad av medbestemmelse for ungdommene, og han syntes de unge selv burde få være med å bestemme hvem som skal flytte inn i familiehjemmet:

Siden dette er et hjem syns jeg også vi kunne få ha vært med på å bestemme hvem som skulle flytte inn her sammen med oss. Vi kunne i hvert fall få møtes først, spist sammen og blitt litt kjent før han flytter inn. Ikke bare få inn en ny vi ikke har truffet. Jeg syns vi kunne fått mer medbestemmelse når det gjelder sånne ting. For når man bor i familiehjem så må man passe sammen. Det blir veldig nært her. Det blir veldig tette forhold.

Ideelt sett burde alle beboerne i familiehjemmet, både barn og foreldre, fått være med å bestemme hvem som skal bo sammen. Samtidig er det kommunen som har ansvar for å finne gode bo- og omsorgstilbud til enslige mindreårige som skal bosettes, og må da benytte de plassene som til enhver tid er ledige. Dette står likevel ikke i veien for at kommunen kan tilrettelegge godt for at familiehjemmene er forberedt før det flytter inn nye ungdommer, for eksempel ved at man møtes på forhånd.

Relasjoner til omgivelsene

Familiehjemsmodellen skiller seg fra andre omsorgsmodeller ved at familiehjemmene er *barnas* hjem (SOS-barnebyer, 2017). Kommunen må stille med en egnet bolig der fosterforeldre og barn kan flytte inn sammen. Prinsippet innebærer at barna blir boende i hjemmet i avlastningsperiodene og i situasjoner der fosterforeldrene slutter. Tanken bak dette er at barna skal kunne beholde hjem, venner, skole og nettverk uavhengig av om fosterforeldrene blir i jobben eller ikke. Dette skal bidra til stabilitet i oppveksten og forankring til nærmiljøet. Flere av fosterforeldrene vi intervjuet forteller at ungdommene har funnet seg godt til rette i nabolaget. De er med på det lokale fotballaget, de har vennefamilier i området eller de jobber i nærbutikken. Flere opplever at ungdommene relativt raskt fikk denne tilknytningen til nærmiljøet.

I Asker jobbes det for at idealene i familiehjemsmodellen i størst mulig grad etterfølges, og man har i stor grad lyktes med å sørge for stabile løsninger for de enslige mindreårige over tid. Likevel har det oppstått enkeltsituasjoner som har gjort det nødvendig å foreta endringer. Dette handler om at enkelte fosterforeldre har sluttet i jobben. I tillegg har det vært tilfeller der ungdommene har vist seg å ha såpass store utfordringer at et bytte av tiltak har vært nødvendig. Endringene har også handlet om at familier har flyttet fordi de har fått tilbud om mer egnet bolig. Målsettingen om at de enslige mindreårige skal slippe å flytte har dermed ikke helt latt seg gjennomføre i Asker, og enkelte av ungdommene har måtte skifte både fosterforeldre og bolig. En fosterfar forteller:

Guttene har skiftet bolig, men de går fremdeles på skole i nærheten av der de bodde før. To av dem hadde bare ett år igjen på ungdomsskolen, så de slapp å skifte skole det siste året. De hadde blitt veldig godt kjent i nabolaget der og med lærerne på skolen. De går også fortsatt på fotball der de bodde før. Men de har ikke blitt kjent med så mange i nærheten av her vi bor nå, siden de går på en helt annen skole enn ungdommene i nabolaget. Huset her er bra, men det ligger jo på et helt annet sted i kommunen enn der guttene bodde først og det er en ulempe.

Dette eksempelet illustrerer både at de enslige mindreårige fort får tilknytning til lokalmiljøet, og at ungdommene fort kan miste mye av det de har bygd opp om de må flytte. Dette igjen illustrerer viktigheten av at familiehjemmene man etablerer klarer å være stabile over tid.

Venner og nettverk

Som barn og ungdom flest er også de enslige mindreårige flyktningene opptatt av venner og fritid. Samtidig viser forskning at mange av de enslige mindreårige synes det kan være vanskelig å etablere nettverk i Norge. Mange opplever at bo- og omsorgsløsningene i for liten grad bidrar til at tilværelsen normaliseres (Svendsen mfl., 2018). Ungdommene savner kontakt med norske ungdommer og er frustrerte over at integreringsprosessen inneholder så mange hindre (Thorshaug og Svendsen, 2014; Garvik mfl., 2016; Svendsen og Berg 2017). Mange opplever ensomhet. Samtidig pekes det på at en av de vanligste årsakene til psykisk uhelse blant enslige mindreårige nettopp er ensomhet (Herz og Lalander, 2019). I neste omgang er det de barna og ungdommene som har størst psykiske utfordringer som i størst grad risikerer å bli ekskludert fra fellesskapet (Stretmo, 2019). Vennskap og

sosiale nettverk er dermed av stor betydning for å normalisere hverdagen og for å redusere ensomhet og utenforskap.

Ungdommene vi intervjuet i Asker var opptatt av det sosiale, og fortalte at de spiller fotball, går på treningssenter, svømming eller kino, og er sammen med venner. Det er først og fremst gjennom skole og fritidsaktiviteter at de blir kjent med andre, forteller ungdommer vi intervjuet:

Vi har mange norske venner. Jeg synes det er ganske lett å bli kjent med norske ungdommer gjennom skole og fotball. Det er bare å gå bort å snakke med de norske. Men man må gjøre en liten innsats selv for å bli kjent. Man må gå med de norske og bli med på de aktivitetene de gjør. Man kan ikke bare sette seg ned i et hjørne. Mange synes det er flaut og vanskelig å snakke med de norske fordi de kan så lite norsk. Da er det fint å spille fotball med dem for da blir man presset til å snakke norsk.

Det er imidlertid ikke alltid like lett å bli kjent med jevnaldrende forteller noen av ungdommene. Følgende er et eksempel på det:

Først når jeg kom så gikk jeg i en velkomstklasse, og der fikk jeg en veldig god venninne fra første dag. Etter et halvt år på den skolen byttet jeg til vanlig skole. Det var vanskelig å få kontakt med de andre på den nye skolen. Jeg følte at jeg skilte meg ut – at jeg hadde opplevd helt andre ting i livet enn det de hadde gjort. Det var en vanskelig periode. Det hadde vært bra om noen fra begynnelsen av kunne fortalt de andre i klassen mer om hvem jeg var og bedt de andre være mer inkluderende og sånn. Nå også så er det noen gjenger som er kule og sånn, og som sier «seriøst – kan du ikke det?». Jeg kunne ønske de bare kunne la meg være i fred.

Skolen er en svært viktig integreringsarena for enslige mindreårige barn og ungdom. Erfaringene viser imidlertid at det skal mer til for å bli integrert enn bare å gå på samme skole som jevnaldrende Minoritetsspråklige elever inkluderes ofte ikke i de sosiale fellesskapene, uten at skolen aktivt tilrettelegger for at slike prosesser kommer i gang (Thorshaug og Svendsen, 2014; Biseth og Changezi, 2016; Pastoor, 2017).

Å skape og opprettholde vennerelasjon er avhengig av at både skole og familiehjem jobber aktivt for å inkludere de enslige mindreårige i lokalsamfunnet. Her kan både skole og familiehjem spille en viktig rolle. En av fordelene med å bo i familiehjem handler nettopp om dette med venner og nettverk. Opplevelsen av å bo i et *hjem*, framfor et bofellesskap eller en institusjon, senker terskelen for å invitere venner hjem:

Det er veldig lett å ha besøk her. Vi kan ta med venner hjem. I bofellesskapet så stolte de ikke på oss og vi kunne ikke ta med oss noen. (Ungdom).

En stor fordel her er at de kan invitere venner hit, for dette er et ekte hjem. Her kan de sitte i stua og kose seg. (Fosterfar).

En fordel med familiehjem er at man kan invitere folk hit. Det er ikke mulig i bofellesskap. Her får vi besøk av andre barn og av andre familier. Ungene får oppleve det som er det vanlige. Det blir et mer vanlig liv og det er en fordel for barna. (Fostermor).

I tillegg vil dette kunne bidra til at barna og ungdommene får etablert nettverk som vil kunne bestå også etter at de flytter fra familiehjemmet. I bofellesskap eller institusjoner vil voksenrelasjonene i større grad bestå av profesjonelle hjelpere som forsvinner når arbeidsdagen er over eller når tiltaket tar slutt. Ansatte i bofellesskapene ønsker (eller tillates) sjelden å involvere sitt private nettverk i arbeidshverdagen. I familiehjemmene er det tvert imot en målsetting at barna og ungdommene inkluderes i fosterforeldrenes nettverk, for derigjennom å oppleve normalisering av hverdagen og inkludering i samfunnet. Familiehjemmene gir ungdommene mulighet til å skape nettverk gjennom de kontaktene fosterforeldrene har, slik denne fosterfaren poengterer:

Man får mye gratis fordi man kommer til noen som allerede er etablert i nærmiljøet. Vi har mye kontakt med andre familier, for jeg kjenner mange folk som kommer på besøk. En av de store fordelene med familiehjem er det sosiale.

Dette forutsetter imidlertid at fosterforeldrene har tilknytning til og nettverk i lokalsamfunnet, og at de er villige til å inkludere fosterbarna i dette.

Fritidsaktiviteter

For å møte jevnaldrende utenfor skolen er deltakelse i fritidsaktiviteter viktig, og flere av fosterforeldrene vi intervjuet mener det er avgjørende at barna kommer i gang med aktiviteter. Flere av ungdommene vi intervjuet kunne ønske seg flere aktiviteter i fritiden. En av guttene sa for eksempel:

En av de viktigste tingene man må tenke på er å sørge for aktiviteter til ungdommene. For når enslige mindreårige kommer til Norge så kjenner de ingen. Det er veldig viktig da at de får tilbud om aktiviteter. Jeg kunne ønske det for eksempel var flere aktiviteter mellom familiehjemmene sånn at man ble kjent med de andre ungdommene i de andre hjemmene også. Og aktiviteter med andre familier generelt for å bygge sosiale nettverk.

Flere opplever at kommunen i for liten grad dekker utgifter til deltakelse i fritidsaktiviteter. Spesielt påpekes det at det er vanskelig for barn som ønsker på delta i aktiviteter som ikke regnes som lagsport eller lagaktiviteter, som for eksempel svømming eller pianoundervisning. Denne typen aktiviteter blir fort kostbare for fosterforeldrene, og ungdommene er prisgitt fosterforeldre som er villige (eller i stand) til å strekke seg litt ekstra på utgiftsfronten.

Økonomi ble tematisert også i den forrige evalueringen, der det ble pekt på at dette handler både om hva fosterforeldrene får i kompensasjon, hva de får i utgiftsdekning og hva det enkelte barn får av klær, utstyr og lommepenger (Berg og Haugen, 2018). Flere av de kommunalt ansatte var opptatt av at fosterforeldrene får dårlig betalt for den jobben de gjør, at *kommunene alltid legger seg på det laveste nivået* og at det burde vært mer raushet og rom for å dekke utgifter ut over de ordinære satsene (ibid). En ansatt vi intervjuet i denne siste evalueringen påpekte tilsvarende at han opplever

at *enslige mindreårige er den gruppa som alltid blir prioritert sist i kommunen*. Også annen forskning om enslige mindreårige har pekt på at disse ungdommene fort hindres i å delta i aktiviteter på lik linje med norske ungdom på grunn av dårlig økonomi (Svendsen og Berg, 2017; Berg mfl., 2019). I tillegg til trenings-/kursavgifter, forventes det at ungdommene stiller med utstyr og at de deltar på turer og cuper. De enslige mindreårige ungdommene har ikke råd til å betale for dette selv, og har heller ikke familie eller nettverk de kan få, låne eller arve utstyr fra.

Både ungdommer og fosterforeldre vi intervjuet i Asker forteller at de setter stor pris på ulike aktiviteter som igangsettes i regi av kommunen. Eksempler som nevnes er båttur, svømming, sykling, kino og møteplassen «Cozy Wednesday» der de enslige mindreårige kan møte andre norske ungdommer. Kommunen har dessuten opprettet et eget ungdomsråd, som blant annet jobber med å skape møteplasser og arrangere aktiviteter. Flere av ungdommene vi intervjuet har deltatt i rådet, og fremhever det som positivt å få være med på å bestemme tilbudet til ungdommene i kommunen.

Oppfølging av skolegang

Grunnleggende skolegang er en sentral forutsetning for at enslige mindreårige flyktninger skal kunne delta i videre utdanning, arbeidsliv og samfunnsliv i Norge. Samtidig vet vi at ungdommer som ankommer Norge relativt sent i skoleløpet, kanskje med lite eller ingen skolegang fra tidligere, kan komme til å møte store utfordringer i det norske utdanningssystemet, både når det gjelder muligheter til å tilegne seg kunnskap og når det gjelder gjennomføringsgrad (Pastoor, 2012; Thorshaug og Svendsen, 2014). Enslige mindreårige beskrives imidlertid ofte som svært motiverte for å gå på skole og som opptatt av sin egen framtid og utdanning. Skolen oppfattes gjerne som selve nøkkelen til en god framtid i Norge (Garvik mfl., 2016). Sammenlignet med majoritetsungdom bruker unge med innvandrerbakgrunn i snitt betydelig mer tid på skolearbeid, flere tror de vil ta høyere utdanning, og flere opplever at det å være flink på skolen øker statusen i vennemiljøet (Bakken og Hyggen, 2018). I tillegg til egen motivasjon og innsats, krever gode skolerresultater også tett oppfølging fra omsorgspersoner rundt de enslige mindreårige. Dette innebærer at fosterforeldrene (eller andre støttepersoner i ungdommenes hverdag) bør ha både gode norskkunnskaper og kjennskap til skolens mål og innhold. I tillegg vil det også være en fordel om de behersker ungdommenes morsmål, for letter å kunne forklare og informere.

Barna og ungdommene i familiehjemmene går på ulike typer skoler; barneskole, ungdomsskole, videregående skole og grunnskole gjennom voksenopplæringen i kommunen. Ulike regelverk gjelder for de ulike skoleslagene, og de enslige mindreårige vil dermed ha ulike rettigheter til for eksempel leksehjelp på skolen. Uavhengig av skoleslag snakker imidlertid både ansatte, fosterforeldre og ungdommer om viktigheten av at fosterforeldre følger opp de unge når det gjelder skole. For selv om barna og ungdommene generelt trives godt på skolen, er det mange av dem som synes skolen er vanskelig. Ei jente vi intervjuet sa for eksempel:

Det er ganske vanskelig på skolen. Det er mye å ta igjen. Jeg hadde bare gått to år på skole før jeg kom til Norge. Så det er mye som er nytt for meg. I begynnelsen så snakket de andre om å gå på skøyter og ski for eksempel – jeg skjønnte jo ingen ting.

Flere av fosterforeldrene opplever også at skolen krever ekstra innsats både fra dem og fra de enslige mindreårige:

Samarbeidet med skolen krever veldig mye. Det er en tett kontakt og samarbeid. Det er vanskelig, for noen av dem er nesten som analfabeter. Og skolesystemet her er veldig forskjellig fra det de er vant til. Det er veldig vanskelig for dem å henge med i vanlig skole.

Fosterforeldrene opplever samtidig at de tette relasjonene i familiehjemmene kan være en fordel når det gjelder skoleoppfølging:

De har behov for masse hjelp med skole. De må lese mer enn andre hjemme. De må terpe mer på leksene. Det er viktig at de blir presset litt for å lære norsk og andre fag. Jeg hadde tett samarbeid med kontaktlæreren til en av guttene, og da så jeg at han forandret seg helt som natt og dag. Før tok han ikke skole seriøst. Men etter hvert skjønnte han hvor viktig skolen er. Oppfølgingen her er noe helt annet enn i bofellesskap.

Fordi vi blir som en familie på samme måte som andre familier, får ungdommene oppfølging til skole på en helt annet måte enn i bofellesskapene. Guttene kan ta opp alt med meg og de har en fast person de kan snakke med. Det er lettere [i familiehjemmene] å ha god oversikt over hva de gjør på skolen. Og det er tett kontakt med skolen og med helsesøster. Det er en fordel at det er én person som har oversikt og kontroll.

Ansatte i kommunen understreker også viktigheten av skoleoppfølging, og de opplever at fosterforeldrene følger opp skole så godt de kan. Hvis fosterforeldrene ikke kan ta denne oppgaven, eller hvis de ikke helt strekker til, kan miljøarbeideren som er tilknyttet familiehjemmet stille opp. Inntrykket er likevel at støtten til skolearbeid varierer fra familiehjem til familiehjem. I et av hjemmene har fosterfar ansatt en egen leksehjelp som kommer hjem til dem flere ganger i uka, i tillegg til at han selv hjelper ungdommene. Men dette gjelder ikke alle familiehjemmene. Vi fikk også høre eksempler på at enkelte av ungdommene savner bedre oppfølging hjemme når det gjelder skole, både med hensyn til fag, språk og kunnskap om det norske skolesystemet.

Avslutning av familiehjemmene og ettervern

Ungdom som har kommet til landet som enslige mindreårige vil ofte ha større problemer med å etablere en selvstendig tilværelse, blant annet på grunn av lite skolegang fra hjemlandet, manglende kunnskap om det norske samfunnet og svake språkkunnskaper (Bogen og Nadim, 2009). De fleste enslige mindreårige er 15-16 år når de bosettes (Svendsen mfl., 2018). Dette innebærer at de har relativt kort tid på seg før de når myndighetsalderen. På få år skal de lære norsk, ta igjen tapt skolegang, etablere relasjoner, få tilhørighet til nærmiljøet og gjøre seg kjent med samfunnssystemet – for å nevne noe. Både ungdommene selv og familiehjemmene skal favne mye på liten tid.

I tillegg vil mange enslige mindreårige være i en spesielt utsatt posisjon da de ofte har manglende eller begrenset tilgang på sosial støtte og nettverk. Støttende sosiale nettverk er avgjørende for ungdom i overgangen til voksenlivet (Barry, 2010), og mangel på slik støtte gjør overgangen ekstra utfordrende (Paulsen, 2017). Også støttende vennerelasjon er avgjørende, men også her kan enslige mindreårige være i en utsatt posisjon. Flere opplever at de er ensomme og at det er vanskelig å opparbeide seg vennerettverk, både i vårt datamateriale og i annen forskning (Thorshaug mfl., 2013; Garvik mfl., 2016; Svendsen og Berg, 2017).

Det fins lite forskning på ettervern for enslige mindreårige konkret (Marion og Paulsen, 2018), men både norsk og internasjonal forskning om ungdom i barnevernet generelt finner at ettervernstiltak fungerer (Backe-Hansen mfl., 2014; Abrams mfl., 2016; Paulsen mfl., 2020). De som mottar ettervern, fullfører i større grad utdanning og kommer i arbeid. Statistikken viser at enslige mindreårige langt oftere mottar ettervern enn ungdom i barnevernet generelt (Berg mfl., 2017). De har som regel mindre nettverk og trenger mer oppfølging når det gjelder skolearbeid. Dette gjør at de oftere har behov for tiltak, og at det er behov for tiltak over lengre tid (Paulsen, 2017). Tall fra SSB viser samtidig at de enslige mindreårige sjelden har tiltak etter fylte 20 år (Dalgard mfl., 2018). I og med at de fleste er forsinket med sin skolegang, går mange fortsatt på videregående skole når kontakten med barnevernet avsluttes. Det betyr at de i en sårbar overgangsfase mister sine faste kontaktpersoner (Svendsen og Berg, 2017; Svendsen mfl., 2018). Dette er gjenkjennelig fra annen forskning, hvor det påpekes at et brudd med barnevernet ofte blir oppfattet veldig «endelig» og «brått», og at ungdom på vei ut av barnevernet ikke får mulighet til fleksible og gradvise overganger (Paulsen, 2017).

En viktig tanke med familiehjemmene var at man skulle kunne klare å skape mykere overganger for ungdommene fra botiltak over til en mer selvstendig tilværelse. For eksempel kan det være et mål at ungdommene skal kunne få bo i familiehjemmene til de har fullført videregående skole, slik at de slipper brå overganger midt i skoleløpet. Flere opplever at ungdommene ofte har et behov for å få bo i familiehjemmene lenger:

I Norge tenker man at man er voksen når man er 18 år. Men jeg tror norske 18-åringler klarer seg bedre på mange ulike måter. De er litt mer modne og selvstendige. Jeg tror ungdommene i Afghanistan blir litt senere modne. Jeg tror faktisk det er slike forskjeller også som gjør seg gjeldende. Hvis disse ungdommene her skal flytte på hybel når de blir 18 år så kommer de ikke til å klare seg alene. De kommer ikke til å stå opp. De kommer fort til å sitte på internett hele natta. Det er fare for rusmisbruk også. Disse ungdommene har behov for støtte lenge. Vi har hatt krig i landet vårt lenge. 18 år er for tidlig for dem. 23-25 år er kanskje bedre alder. (Fosterfar).

Flere av fosterforeldrene vi intervjuet ser for seg at jobben kan strekke seg utover 18-årsdagen til fosterbarna, og dessuten at relasjonene som er bygd opp kan vare også etter at tiltaket formelt er avsluttet:

Jeg skal fortsette i denne jobben helt til guttene flytter. Vi har blitt en familie. Og jeg håper de tenker på meg som en onkel også i framtiden etter at de flytter.

En fosterfar vi intervjuet, som var innstilt på at ungdommene skulle få bo hos ham så lenge det var behov for det, savnet samtidig tydeligere planer fra kommunens side for å sikre bedre overganger:

Det kommunen kan bli bedre på er å lage mer langsiktige planer for ungdommene og forberede dem bedre på hva som skal skje når de skal ut av familiehjemmene. Inntrykket mitt er at for mange ungdommer så må de plutselig flytte uten at de var forberedt på det. I vår situasjon kommer jeg til å ha kontakten videre med guttene. Men for andre så kan det bli litt brått og de er ikke forberedt på at de må flytte. Barnevernet må jobbe mer med informasjonen til ungdommene. Jeg har hørt om en som fikk beskjed bare to måneder før han måtte flytte. De må tenke mer på barna og informere i god tid. Mange av ungdommene er dessuten vant til at alt blir gjort for dem. Man må jobbe gradvis slik at de kan gjøre mer selv.

Både ansatte og fosterforeldre vi intervjuet er i utgangspunktet enige i at idealet bør være at ungdommene får bo relativt lenge i familiehjemmene, og i hvert fall til de er i stand til å klare seg på egen hånd. Samtidig får kommunen stadig nye enslige mindreårige som har behov for familiehjem, og det har hendt at ungdommer har måtte flytte ut tidligere enn ønsket for å gi plass til de som er yngre. Det har oppstått uenigheter som følge av dette, for fosterfar mente ungdommene ikke var modne nok til å skulle flytte. Samtidig sliter kommunen med å rekruttere nye familiehjem, og det tvinger innimellom fram løsninger som ikke er ønskelige. Dette var spesielt vanskelig i perioden da mange enslige mindreårige skulle bosettes.

Endringer av rammebetingelser

Endring i rammebetingelsene for arbeidet med de enslige mindreårige gir nye føringer for hvordan man må tenke rundt for eksempel ettervern. Utgangspunktet for ettervern ligger i barnevernlovens § 1-3 som regulerer barnevernets ansvar for ungdom i alderen 18- 23 år. Rett til ettervernstiltak innebærer imidlertid at den enslige mindreårige har hatt vedtak hjemlet i barnevernsloven også før han eller hun fyller 18 år. Tidligere ble de fleste enslige mindreårige bosatt med vedtak etter barnevernsloven (Svendsen mfl., 2018), men mange kommuner velger nå å bosette ut fra annet lovverk. Asker kommune er en av kommunene som de siste årene har gått bort fra å bosette med vedtak i barnevernsloven. Mange enslige mindreårige i Asker vil dermed ikke lenger ha rett til ettervern gjennom barnevernet. Enkelte av dem vi intervjuet var bekymret for at dette vil kunne gi ungdommene ulike typer tilbud i en overgangsfase der noen fremdeles er bosatt etter barnevernsloven, mens de nyankomne er bosatt gjennom flyktningtjenesten. Dette kan over tid skape forskjeller i tilbudene til gruppa. Flere var bekymret for at tilbudene for de enslige mindreårige skulle bli dårligere og mindre tilpasset deres behov når de ikke lenger får vedtak etter barnevernsloven. Bekymringen har blant annet handlet om retten til ettervern etter fylte 18 år. Kommunen understreker imidlertid at alle enslige mindreårige sikres oppfølging fram til de fyller 25 år. Dette er lengre enn det barnevernloven hjemler. Selv om altså den lovhjemlede retten ikke

gjelder for dem uten barneverntiltak, virker det som Asker kommune har kompensert for dette gjennom å etablere en ordning som i praksis sikrer oppfølging også etter fylte 18 år.

En annen bekymring som kommer fram i intervjuene er at en frikopling fra barnevernet vil oppheve det lovpålagte tilsynet. En ansatt sier det slik:

Når arbeidet går bort fra barnevernet, er jeg bekymret for hva som skjer med tilsynsordningene og med godkjenning av fosterhjem. Det kan bli sårbart når de enslige mindreårige ikke lenger er under barnevernet. Det er en fare for at modellen kan bli «vannet ut». Det holder ikke bare å ha familiehjem, man må ha hele støtteapparatet rundt også.

Ansatte i Asker kommune ser både fordeler og ulemper med den nye organiseringen der barnevernet ikke lenger skal ha ansvaret for de enslige mindreårige. En fordel som framheves er at en forankring av arbeidet i flyktningtjenesten kan gi et større fokus på det flyktningfaglige. I den situasjonen kommunen står i nå, med mange enslige mindreårige som nærmer seg slutten av tenårene, så passer dette bra, blir det sagt. Tanken er at ungdommene skal kunne følges opp til de er 25 år i det nye systemet. Samtidig påpekes det at enslige mindreårige prinsipielt sett burde forbli et ansvarsområde under barnevernet i og med at de er mindreårige uten omsorgspersoner i Norge. Ansatte er bekymret for at virksomheten mister mye viktig barnevernfaglig kompetanse som de vil trenger om de for eksempel igjen skal bosette mange yngre barn. Uansett organisering er det viktig at støtteapparat og tilsynssystemer er på plass for at familiehjemsmodellen skal fungere best mulig, samt at man sørger for å opprettholde den barnefaglige kompetansen i tjenesten.

3. Rammeverk og forutsetninger

Vi har så langt sett på erfaringene ansatte, fosterforeldre og enslige mindreårige har med familiehjemsmodellen. Vi vil i det følgende kapittelet presentere de delene av datamaterialet som omhandler organiseringen av arbeidet, rammeverket rundt familiehjemmene og hvilke forutsetninger vi mener må være på plass for å sikre at familiehjemmene blir gode bo- og omsorgsløsninger for de enslige mindreårige flyktningene.

Støtteapparatet rundt familiehjemmene⁵

Som nevnt tidligere representerer familiehjemmene en modell som på en rekke punkter skiller seg fra andre omsorgsmodeller. Et av disse punktene er fokuset på tett oppfølging av familiehjemmene fra støtteapparatet rundt (SOS-barnebyer, 2017). Hvert familiehjem har tilknyttet familieveileder/saksbehandler, miljøarbeider og avlaster. Fosterforeldrene har dermed tilgang på faglig støtte, praktisk hjelp og avlastning (ibid). I den første evalueringen av familiehjemsmodellen understrekes det at støtteapparatet rundt familiehjemmene er en viktig forutsetning for modellen (Berg og Haugen, 2018). Samtidig pekes det på behovet for en klar rollefordeling mellom fosterforeldre og andre ansatte i hjemmet (saksbehandler/familieveileder i barneverntjenesten og miljøarbeidere). Støtteapparatet rundt familiene har en veileder- og tilretteleggingsrolle, men det skal være fosterforeldrene som styrer, og kontakten må skje på familiehjemmets premisser: De må be om hjelp, de sier fra om når det passer at man kommer og de bestemmer hva som skal tas opp. Det understrekes at det er spesielt viktig å tilrettelegge for at støttepersonene rundt familiene kan være mye til stede i begynnelsen sånn at relasjoner og tillit kan etableres (Berg og Haugen, 2018).

Støtteapparatet rundt familiene var et viktig tema også i denne evalueringen. En av de ansatte vi intervjuet omtaler familiehjemsmodellen som en slags *hybrid løsning*, der ansvaret for ungdommene blir ivarettatt av fosterforeldre, samtidig som det settes inn ansatte i rollene som miljøarbeidere og veiledere/saksbehandlere. Modellen kombinerer dermed privat og offentlig omsorg. Et av spørsmålene vi ønsket å belyse i evalueringen var hvordan kommunen og familiehjemmene får til denne kombinasjonen eller balansen, og i hvilken grad de offentlige funksjonene oppleves som støttende (eller invaderende) for fosterforeldrene.

Både kommunens ansatte og fosterforeldre understreker at godt samarbeid er viktig. Langt på vei synes også samarbeidet å fungere. En i kommunen sier for eksempel: *Jeg opplever at vi har et veldig godt samarbeid med fosterforeldrene og jeg oppfatter dem som en slags kollegaer*. Hovedinntrykket er at også fosterforeldrene har positive erfaringer med samarbeidet med støtteapparatet rundt familiehjemmene. Følgende uttalelse fra fosterforeldre er representativt for det flere formidlet:

Jeg opplever samarbeidet med miljøarbeider og veileder som veldig godt. De gir meg all den hjelpen jeg trenger. Og saksbehandler i kommunen er tilgjengelig for oss også utenfor arbeidstida. Det var veldig overraskende for meg – og veldig positivt.

⁵ Asker kommune har utarbeidet en rutine beskrivelse for oppfølging av fosterforeldre, barn og ungdom i familiehjem – se vedlegg 2.

Jeg synes veiledningen vi får fra kommunen er veldig nyttig. Hvis det er noe vi lurer på så får vi svar tvert.

Samarbeidet fungerer godt, og det er et stort behov for kontakt med det offentlige. Jeg kjente ikke barna fra før og de var ikke selvstendige på noen måter. De hadde ingenting. Vi trengte mye i begynnelsen og var helt avhengige av hjelp fra kommunen.

Det å ha en miljøarbeider her to ganger i uka er veldig greit. Det hender vi krangler litt. Men når det oppstår slike situasjoner prøver vi først å ordne opp oss imellom. Og så får vi veiledning når vi står fast. Ellers er det veiledning cirka en gang i uka. Jeg mener veiledning og oppfølging er en viktig del av modellen. Det er en svært viktig del både for fosterforeldrene og for barna. Det er viktig at det er noen utenfra som er tett på familien.

Støtten til fosterforeldrene må skje på familiehjemmenes premisser, og ordningene må være fleksible, sies det fra ansatte. En ansatt i kommunen sier:

Miljøterapeut er et frivillig tilbud til familiehjemmene. Enkelte kan kanskje se på dem som en gjest eller som et ekstra arbeid, og de trenger ikke å ha miljøarbeider. For de fleste er det nok likevel et godt tilbud. Mange er ganske slitne, og synes det er godt at noen kommer og tar seg av for eksempel kjøring til trening.

På den ene siden er det viktig at den offentlige støtten inn mot hjemmene er tilpasset familienes ønsker og behov. Samtidig er det viktig å diskutere i hvilken grad støtten utenfra kan velges bort, og hvem sine ønsker og behov valgene er basert på. Dette er spørsmål vi kommer tilbake til i avslutningskapittelet.

I flere av intervjuene med de enslige mindreårige blir støttefunksjonene også nevnt. En ungdom sier for eksempel:

Vi får mye hjelp fra en kontaktperson vi har i barnevernet. Vi kan få hjelp til ting som fosterfar ikke kan ordne. Og kontaktpersonen vår setter opp planer med ting vi skal gjøre, som for eksempel å lage mat, sånn at vi kan lære oss å gjøre ting på egen hånd.

Samarbeidet mellom fosterforeldrene og støttefunksjonene krever god avklaring av roller. I intervjuene med fosterforeldre spurte vi derfor om det opplevdes som vanskelig å finne «sine» roller når det er flere voksne inne i hjemmene. En far svarer: *Nei. Dette er mitt hjem, så han [miljøarbeideren] blander seg ikke inn. Jeg opplever ham kun som en hjelp og støtte.* Heller ikke andre fosterforeldre opplever rolleavklaringen som problematisk. En av ungdommene vi intervjuet savner imidlertid en kvinneverolle i hjemmet. Alle ansatte tilknyttet hjemmet er menn:

Jeg kunne ønske at vi hadde en mor her også. Hun kunne ha gjort det litt koseligere her, med litt blomster og sånn. Nå er vi bare menn her. Det hadde vært en fordel å ha en dame her også, synes jeg. Man trenger begge kjønn.

Denne ungdommen er inne på et viktig poeng, nemlig behovet for et mangfold blant ansatte i støtteapparatet rundt familiehjemmene. Dette handler både om kjønn, alder, bakgrunn og interesser. Ansatte med ulike erfaringer og bakgrunner vil kunne fylle ulike roller og dekke ulike behov barna og ungdommene har.

Flere opplever at behovet for støtte utenfra avtar over tid, som denne fosterfaren:

Jeg har ikke hatt behov for så mye veiledning for det har vært veldig lite konflikter her. Vi har klart å skape et hjem til familien. Vi har vært ærlige med hverandre og vist respekt for hverandre. I begynnelsen var det litt opp og ned, men nå er det stort sett bare positivt. Jeg fikk litt veiledning i begynnelsen, men etter hvert har det ikke vært behov for det.

Behovet for hjelp og støtte fra apparatet rundt hjemmene kan altså endre seg over tid.

Fosterforeldrenes behov for avlastning

Fosterforeldre til enslige mindreårige flyktninger har den samme retten til avlastning som andre fosterforeldre. Fosterforeldrene utsettes for store belastninger både emosjonelt og praktisk, og presset på dem kan bli overveldende (Berg og Haugen, 2018). I tillegg til familieveileder og miljøarbeider får fosterforeldrene derfor tilbud om en avlastningsordning som skal bidra til at de får fri noen dager hver måned. Frekvensen tilpasses behovene i det enkelte familiehjemmet, men det vanlige er 2-3 dager i løpet av en måned pluss ferie. Målet er å ha en fast avlaster som kjenner barna og som flytter inn i familiehjemmet den tiden fosterforeldre skal ha fri (SOS-barnebyer, 2017).

Flere ansatte påpeker behovet for avlastning for å forebygge slitasje blant fosterforeldrene. *Det er viktig at de får litt fri innimellom, for flere av dem opplever dette som et 24-timersoppdrag*, sier en. Også fosterforeldrene vi intervjuet forteller at de tidvis opplever dette som en hard jobb og at det derfor er viktig med avlastning. Som en fosterfar sier:

Det er mye arbeid å være fosterfar – det er mye man må stille opp på. Men det er veldig mye god støtte å få fra nettverkene rundt familiehjemmene.

Flere mener den største utfordringen med å være fosterforelder er at det er veldig mye ansvar som blir lagt på én person, og enkelte kan føle seg veldig ensomme i jobben. En psykolog vi intervjuet, som har jobbet mye med de enslige mindreårige og familiehjemmene, opplevde at kommunen var god på å jobbe forebyggende og forhindre utslitte fosterforeldre:

Ledelsen og teamene rundt familiehjemmene er veldig gode når det gjelder å forebygge slitasje på fosterforeldrene. Det er alltid sånn at hele teamet er ansvarlig hvis noe ikke fungerer – det er ikke bare fosterforeldrenes ansvar. Det er ingen som står alene med ansvaret.

Flere av fosterforeldrene sier de setter pris på at organiseringen av avlastningen er såpass fleksibel at de både kan være med å foreslå hvem som skal være avlaster og når det skal skje. Flere sier de

foretrekker å samle opp avlastningsdagene og heller ta fri en lengre periode framfor å ha avlastning en helg pr måned. De velger med andre ord å spare opp de vanlige 2-3 avlastningsdagene de har pr måned, for heller å ta ut disse i en lengre ferie.

Grenser for hvor mange som skal inn i hjemmet også

Selv om de fleste setter pris på hjelpen de får fra kommunen, påpekes det samtidig at det finnes en grense for hvor mange personer som skal inn i hjemmet. En fosterfar sier:

Det blir som en sirkel etter hvert mellom deg som fosterforeldre, skolen og kommunen. I tillegg må man forholde seg til verger, tilsynsfører og saksbehandler. Vi er avhengige av hjelp fra kommunen, men det er nok innblanding også som det er. Det holder. Vi trenger ikke flere folk, for det vil knuse hele familiesystemet.

For fosterforeldrene kan det være vanskelig når mange rundt hjemmene har ulike meninger om jobben de gjør. De kan oppleve press fra for eksempel skole og verger. En ansatt i kommunen sier:

Det kan innimellom bli et urettferdig krysspress på fosterforeldrene. Foreldrene blir fort symbolet på det som ikke fungerer. Vi har jevnlig samarbeid med skolen, og veilederne har møter med skolen også. Vi bruker mye ressurser på å få de ulike partene til å jobbe sammen og se at vi jobber for den samme saken.

Støtteapparatets kontrollfunksjon

Det er et mål at støttesystemet rundt familiehjemmene skal være fleksibelt og baseres på fosterforeldrenes behov og ønsker. Samtidig er det viktig å understreke at kommunen fremdeles har det formelle ansvaret for de enslige mindreårige flyktningene som bosettes. Det poengteres derfor av ansatte at det ikke *bare* kan være opp til fosterforeldrene hva hjelpen i hjemmet skal bestå av. En av ungdommene vi intervjuet, som nylig hadde flyttet ut av familiehjemmet, snakket om hvordan støtteapparatet rundt hjemmet ikke bare skal hjelpe fosterforeldrene, men også holde et øye med ungdommene:

Man må følge opp ungdommene og ha kontroll på hvordan forholdet mellom dem og fosterforeldrene er. Jeg syns ikke vi fikk nok oppfølging, og det var etter hvert et dårlig forhold i familiehjemmet. Jeg syns barnevernet må følge opp mye bedre. De må vite om ungdommene har det godt i hjemmene. Det er også viktig at de lar ungdommene være med på å bestemme og ikke minst at de hører på det ungdommene forteller. Oppfølgingen er veldig viktig. Det kan ikke bare være fosterfar som har alt ansvar.

Flere av dem vi intervjuet peker tilsvarende på at støttesystemet rundt familiehjemmet ikke bare skal ivareta fosterforeldrene, men også gi praktisk og emosjonell støtte til barna og ungdommene som bor der. Det offentlige apparatet rundt de private hjemmene har altså ikke bare en hjelpe- og støttefunksjon, men også en tilsyns- og kontrollfunksjon. Også fosterforeldre opplever det som viktig med innsyn i familiehjemmene for barnas skyld:

Samarbeidet går veldig bra, og de gir meg den hjelpen jeg har behov for. Men jeg syns også at det er veldig fint at de tar seg tid til å snakke med barna, og at de snakker med barna alene. Det er viktig for å følge med om barna har det bra.

Det er veldig bra at barnevernet har tett oppfølging for å høre hvordan barna har det. I tillegg til meg har guttene verger, og barnevernet har samtaler med dem. Det er bra at de blir fulgt opp av flere.

Innimellom så avdekker ansatte at enkelte familiehjem ikke fungerer som de skal. Det skjer for eksempel ved at ungdommene betror seg til veiledere/saksbehandlere eller miljøarbeidere. En av dem som jobber som veileder og saksbehandler ser i denne sammenhengen en fare hvis det blir for mange som skal inn i hjemmene:

Hvis det er for mange som er inne i hjemmene og for mange ulike roller, tviler jeg på at ungdommene klarer å oppfatte hvilke roller de ulike personene har. Vi må passe på så det ikke blir uklart for ungdommene hvem som er hvem, og at de vet hvem de kan støtte seg til hvis de har behov for det.

Andre vi intervjuet opplever at fosterforeldrene i for stor grad får bestemme hvem som skal inn som avlaster. På den ene siden er det viktig for foreldrene at dette er personer de kan stole på siden de skal inn i hjemmene deres. På den andre siden kan barna miste voksne å betro seg til i vanskelige situasjoner, hvis alle støttefunksjonene i hjemmet oppleves som fosterforeldrenes allierte, og ikke barnas. Dette er et poeng vi vil komme tilbake til i avslutningskapittelet.

Rollen som hjelper

For fosterforeldrene kan det være vanskelig å skulle ha ansatte fra det offentlige inn i hjemmet sitt. På den andre siden kan det også være utfordrende å ha rollen som veileder/saksbehandler som skal bistå fosterforeldrene. For å minimere antallet ansatte som er tilknyttet hvert familiehjem har kommunen valgt å slå sammen rollen som veileder og saksbehandler. Det kan imidlertid oppleves som vanskelig å kombinere rollen som veileder for foreldrene og saksbehandler for de enslige mindreårige. Det kan også oppleves som utfordrende å skulle komme inn i et etablert hjem og gi veiledning. Det pekes på at det er lite instruksjoner fra kommunens side om hva rollen som veileder skal innebære, og det mangler et fagmiljø der man kan diskutere utfordringer med å jobbe i familiehjemmene, formidles det fra ansatte. Inntrykket er at ansatte, på lik linje med fosterforeldrene, innimellom kan føle seg overlatt til seg selv i jobben:

Jeg savner et forum med felles veiledning for alle veilederne, med felles diskusjoner av caser, med faglige diskusjoner og refleksjoner. Jeg kunne ønske vi kunne spille mer på hverandre. Jeg savner mer samarbeid.

Det er også vanskelig å skulle overprøve de avgjørelsene fosterforeldrene tar. Det pekes som nevnt på at rollen blir ytterligere vanskeliggjort ved at man både skal være veileder for fosterforeldrene og

saksbehandler for ungdommene. Man har dermed en dobbeltrolle når man er på besøk i hjemmene. En ansatt sier:

Jeg syns denne dobbeltrollen er vanskelig. Det er gjerne fosterfar jeg har mest kontakt med. Ungdommene ser jeg sjeldnere. Det blir lett til at man støtter fosterfar i en konflikt, for det er gjerne hans versjon man har fått høre. Jeg opplever at rollen min blir for brei. Rollen som saksbehandler og veileder burde vært atskilt.

Også i andre intervjuer kommer det fram at det kan være vanskelig å ha støttefunksjoner opp mot hjemmene. En forteller at forsøk på å melde fra om mistrivsel i et hjem ikke ble tatt til følge av kommunen. Den ansatte opplevde snarere at kommunen tok fosterfars parti og ungdommen fikk ikke byttet tiltak. Dette førte til at ungdommen mistet all tillitt til støtteapparatet rundt seg, mener den ansatte. Eksemplene synliggjør behovet for å sikre at barnas stemmer blir hørt. De ulike eksemplene peker også mot et behov for å klargjøre ansvarsfordelingen mellom de ulike rollene i arbeidet med familiehjemmene og for å avklare det konkrete innholdet i hver enkelt rolle. Målet må være at støttefunksjonene rundt hjemmet både fungerer godt som hjelp og avlastning for foreldrene, og som støtte og «sikkerhetsnett» for barna.

Rekruttering av fosterforeldre

I SOS-barnebyers presentasjon av familiehjemsmodellen, fremheves det ulike kjennetegn som skiller denne modellen fra andre omsorgsmodeller (SOS-barnebyer, 2017). To av kjennetegnene har vi allerede vært innom i rapporten; prinsippet om at familiehjemmet primært er *barnets* hjem, og viktigheten av tett oppfølging fra et sterkt *støtteapparat*. Det tredje punktet som nevnes omhandler rekrutteringen av fosterforeldre, og hvordan denne skiller seg fra tradisjonell tenking rundt fosterhjem. Siden kommunen stiller bolig til disposisjon, stilles det ingen krav om at fosterforeldrene må stille med egen bolig. Ved ordinære fosterhjems plasseringer er egnet bolig en forutsetning for å kunne bli fosterhjem, noe som har vist seg vanskelig når hjemmet skal ha plass til flere barn og unge. Når bolig blir skaffet av kommunen, har dette gjort det mulig å rekruttere omsorgspersoner fra grupper som tidligere ikke har hatt mulighet til å bli godkjent som fosterforeldre. Det øker også rekrutteringsgrunnlaget ved at fosterforeldre kan komme fra andre kommuner, og i prinsippet også fra helt andre landsdeler siden kommunen skal stille hus til disposisjon (Berg og Haugen, 2018). Fosterforeldrene kan være enslige eller par, og erfaring og bakgrunn vil variere. Det stilles ikke krav om at fosterforeldrene må ta PRIDE-kurs før de blir ansatt i familiehjemmene⁶ (SOS-barnebyer, 2017). Berg og Haugen (2018) peker videre på at vanlige stillingsutlysninger eller fosterhjemsannonser ofte ikke når den gruppa av fosterforeldre man er ute etter, og at minoritetsnettverkene i kommunene har vært den viktigste rekrutteringskilden for fosterforeldre.

Flere av de ansatte vi intervjuet bekrefter at det ikke er samme krav til fosterforeldre i familiehjemmene som det er til ordinære fosterhjem, men de understreker samtidig at mange av prosedyrene og dokumentasjonskravene følges også for rekruttering til familiehjemmene. Det er

⁶ Alle som skal bli fosterforeldre i ordinære fosterhjem må gjennomføre et opplæringsopplegg for fosterforeldre i regi av Bufetat, såkalt PRIDE-kurs (PRIDE = Parent Resources for Information, Development, and Education).

flere runder med intervjuer med fosterforeldrene, og det gjøres et grundig arbeid med å kartlegge fosterforeldrenes bakgrunn, erfaringer fra egen oppvekst, kompetanse, omsorgsevne, språknivå og lignende. Kommunen gjør så analyser ut fra kartleggingene for å tydeliggjøre styrker og svakheter hos fosterforeldrene, og for å synliggjøre hvilke tiltak som bør settes inn i de enkelte hjemmene for å kompensere for eventuelle mangler⁷.

Når det gjelder manglende krav om gjennomføring av PRIDE-kurs for fosterforeldre i familiehjemmene forklarer kommunen dette med at disse kursene ofte er laget for andre typer familier. De opplever at kurs og veiledning de selv tilbyr fosterforeldrene ofte treffer bedre. Kommunen har inkludert fosterforeldre i familiehjemmene i kurs de har hatt for kommuneansatte, som for eksempel TBO (Traumebevisst omsorg) og opplæring i PLS reguleringsstøttemodell⁸. De opplever at det har vært god oppslutning blant fosterforeldrene når det gjelder kursene.

Selv om kommunen har klare og omfattende rutiner for rekruttering av fosterforeldre, som i de fleste tilfeller fungerer godt, er det innimellom svært vanskelig å rekruttere nok foreldre. Enkelte vi snakket med har uttrykt at det i perioder har vært få å velge mellom og at man i praksis har *tatt de som har meldt seg*. Samtidig påpeker ansatte at det er viktig at fosterforeldrene oppfyller visse kompetansekrav, noe vi skal se nærmere på i det følgende.

Behov for ulike former for kompetanse

Selv om det formelt sett ikke stilles krav om konkrete former for kompetanse i rekrutteringen av fosterforeldre til familiehjemmene, viser en gjennomgang av datamaterialet at det er noen former for kompetanse som skiller seg ut som viktige og relevante i denne sammenhengen. Gjennom intervjuene med ungdommer, fosterforeldre og ansatte ser vi at enkelte faktorer går igjen når de beskriver hva som fungerer godt i familiehjemmene, og tilsvarende hva de mener mangler i de situasjonene der det ikke fungerer så godt. Mange av disse punktene er sammenfallende med de kompetanseområdene kommunen kartlegger i rekrutteringsprosessen (jamfør vedlegg 4).

Kompetanse på språk, kultur og samfunn

Mange av intervjupersonene opplever at en suksessfaktor i familiehjemsmodellen er at fosterforeldrene selv har flyktningbakgrunn. De kjenner igjen mange av de utfordringene ungdommene møter, og et språklig fellesskap gjør det lettere å snakke om erfaringene. Flere av fosterforeldrene beskriver det som en stor fordel å ha lik bakgrunn som ungdommene:

Det er en fordel for ungdommene at jeg har tilsvarende bakgrunn som de har. Det gir meg grunnlag for å forstå dem bedre. Og de fikk raskt tillitt til meg.

En fordel med å ha samme kultur er at det er lettere å forklare dem ulike ting. Da vet man bedre hvordan man skal møte ungdommene og hvordan man skal forklare. Vi har samme bakgrunn og kan legge opp til at vi feirer Id her i huset for eksempel. Jeg tror også det er en

⁷ Som hjelpemiddel i intervjuene med fosterforeldrene brukes det en intervjuguide, skjema for vurdering av kompetanse og mal til godkjenningsrapport – se vedlegg 3 og 4.

⁸ For mer om denne modellen, se: <https://famlab.no/pls-reguleringsstotttemodellen/>

veldig stor fordel at fosterforeldre skjønner språket til barna og ungdommene. Guttene her for eksempel ble veldig berørt av de mordene som skjedde i Trondheim i fjor høst, for det var også Afghanske gutter de som var involvert der.

Som denne fosterfaren poengterer, er det situasjoner der det er ekstra viktig å ha et felles språk for å kunne snakke godt sammen om vanskelige ting.

Flere viser til at det er viktig at fosterforeldrene ikke bare har kunnskap om de enslige mindreåriges språk og kultur, men at de samtidig også har god kjennskap til norsk språk, kultur og samfunn. En forutsetning for at familiehjemmene skal fungere godt for ungdommene er at fosterforeldrene skal kunne hjelpe dem med integreringsprosessen. Dette forutsetter at de selv er relativt velintegrerte. Det er behov for å kunne norsk for å kunne hjelpe til med lekser for eksempel. Det er i tillegg viktig å ha kunnskap om system og samfunn for å kunne gi god og riktig informasjon til ungdommene om hvilke muligheter, rettigheter og plikter de har. En ansatt sier:

Fosterforeldrene kjenner ofte barnas kultur. Men det er veldig viktig at de samtidig også tilpasser seg norske forhold. Noen av fosterforeldrene er veldig ensomme i sitt oppdrag, men det er viktig at de kan mye om det norske. De bør prøve å ta med seg det beste fra begge kulturer.

Nettverk og tilhørighet i nærmiljø

En av styrkene ved familiehjemsmodellen er at kommunen skal stille med bolig, og dette åpner for at fosterforeldre kan rekrutteres fra et bredt geografisk område, i prinsippet fra andre deler av landet enn der familiehjemmet ligger (Berg og Haugen, 2018). Samtidig ser vi gjennom intervjuene at det er en fordel for ungdommene at fosterforeldrene er etablerte i nærmiljøet der de skal bo. Flere peker på at det er viktig å ha nettverk og vennefamilier som kan komme på besøk for å skape en normalisering av hverdagen. En ansatt i kommunen sier:

Det er et poeng at familiehjemmene er i vanlige boliger i vanlige nærmiljøer, der man er med på dugnader og lignende. Det ideelle er om fosterforeldrene er godt etablerte i nærmiljøet allerede. Men det er vanskelig å få til. Mange av dem som jobber som fosterforeldre flytter til Asker for å ta jobben, og har dermed ikke nettverk i kommunen fra før.

Flere peker på at jobben som fosterforelder fort blir veldig ensom om man ikke har nettverket sitt i nærheten. Nettverket blir heller ikke en ressurs som ungdommene kan dra nytte av om det befinner seg et helt annet sted. Det er liten tvil om at det ideelt sett bør være et krav om at fosterforeldrene, ikke bare er integrerte i storsamfunnet, men også i lokalsamfunnet der familiehjemmet ligger.

Evne til å møte ungdommene emosjonelt

En annen form for kompetanse som løftes fram handler om å kunne møte ungdommenes emosjonelle behov. I intervju med ansatte i kommunen var kompetanse blant fosterforeldre et av temaene som ble berørt, og evnen til emosjonell støtte kom da høyt opp:

Det viktigste er alltid omsorgsevnen. Det språklige og kulturelle kan komme på en andre eller tredjeplass. I starten er det selvfølgelig viktig at det er noen som forstår ungdommenes språk og kjenner deres kultur. Men det er uansett omsorgsevne, kjærlighet og anerkjennelse som er det viktigste og mest avgjørende. Ungdommene trenger først og fremst støtte.

Det pekes videre på at fosterforeldre må være tilgjengelige for å snakke om sårbare tema, som for eksempel familie i hjemlandet. Det handler om å kunne håndtere alle sider ved ungdommene, og som en ansatt påpekte, om å forstå dem som hele mennesker:

En feil vi gjør er at vi ser dem kun som enslige mindreårige flyktninger, og ikke som ungdommer. Vi glemmer at dette er ungdommer i utvikling på lik linje med andre ungdommer. Vi har fokus på traumer og det flyktningrelaterte. Vi glemmer at en 14-åring ikke er fullt utviklet når det gjelder mestring av følelser, selvkontroll eller å ta rasjonelle valg. Vi må se dem med ulike briller og ut fra ulike perspektiver.

Dette betyr at fosterforeldrene ikke bare må ha en god forståelse av det å være flyktning, men også forståelse og tålmodighet knyttet til det å være ungdom i utvikling. I intervjuene kom det imidlertid også fram bekymring om at ungdommene ikke alltid får det støtten de har behov for:

Jeg er redd de ikke blir møtt på sine behov, for noen av fosterforeldrene evner ikke å ivareta ungdommenes behov for emosjonell omsorg. Enkelte ungdommer jeg har snakket med savner at fosterforeldrene spør mer om hvordan de har det, om hvordan de har hatt det på skolen den dagen, at de følger opp og bryr seg mer.

Ungdommene har behov for å føle seg sett og forstått. De trenger omsorg og støtte for å bearbeide tidligere erfaringer, for å takle hverdagen her og nå og for å kunne se for seg en god framtid. Fosterforeldrene må klare å bygge gode relasjoner med barna som ivaretar den emosjonelle omsorgen.

Engasjement og motivasjon

I tillegg til å ha god kompetanse på språk og samfunn, nettverk å spille på og evnen til å møte ungdommene på en omsorgsfull måte, er personlig engasjement og motivasjon for å ta jobben som fosterforelder, en viktig faktor. Vårt inntrykk er at det er store variasjoner når det gjelder graden av involvering fra fosterforeldrenes side. Vi ser også at kvaliteten på tilbudet påvirkes av om fosterforeldrene ser oppdraget som «sitt livskall» eller som «bare en jobb».

De fleste vi intervjuet opplever at oppdraget som fosterforeldre er såpass krevende at det er vanskelig bare å se det som en jobb. Dette er uttalelser fra to av fosterforeldrene:

Jeg vil til slutt si at dette er en veldig utfordrende jobb! Den krever stor grad av tålmodighet. Det er ærefullt, givende og fint å få veilede mennesker, men det er hardt også.

Dette er en slitsom jobb. Vi er her 24 timer i døgnet. Det er en 24-timers jobb. Jeg må være her hele tiden. Spesielt i begynnelsen var det litt rart. Etter hvert har jeg blitt mer tålmodig.

I intervjuene spurte vi om hva som var motivasjonen til fosterforeldrene til å ta denne jobben. Flere av fosterforeldrene sier de tidligere har jobbet med flyktninger i for eksempel mottak og bofellesskap og at de derfor hadde litt erfaring fra før. For andre har motivasjonen vært et ønske om å være en positiv rollemodell:

Som fosterfar kan jeg være som et positivt forbilde for guttene. Det er viktig å vise dem noen forbilder. Og det er viktig at man gjør denne jobben med hjertet og ikke som en plikt. Dette er ikke bare en jobb.

Det er flere av fosterforeldrene som sier tilsvarende; at dette ikke bare er en jobb for dem, men noe de ønsker å gjøre:

Jeg er god til å sette i gang ting og glad i prosjekter. Og dette er som et slags prosjekt dette også – det å gi ungdommene en mulighet. Det handler om å kjenne på hva slags talenter de har, og kjenne på de svake punktene også. Man må finne ut av hva de er flinke til og gi dem både muligheter og utfordringer ut fra det.

For andre handlet dette mer om muligheten til å få en jobb. En fosterfar forteller for eksempel at hans hovedmotivasjon var at dette ga ham en stabil, fast heltidsjobb, framfor deltidsarbeid og tilkalling som han hadde fra før. Det er med andre ord svært forskjellige grunner til at de har valgt å bli fosterforeldre. En av de ansatte sier det slik:

Fosterforeldrene har ulike grunner til å ta jobben. Noen er mest ute etter pengene, mens andre er motiverte og har mye omsorg for ungdommene. De som er mest motiverte er samtidig de som lettest samarbeider og tar veiledning også.

Å være fosterforeldre både er, og skal være, en betalt jobb, men oppgaven krever noe mer enn bare et ønske om lønnet arbeid. Dette er en jobb hvor motivasjon og personlig egnethet er viktig. Det handler blant annet om å ha et repertoar når det gjelder nettverk og fritidsinteresser og at man har noen tanker om hvordan man som familie skal ha et liv *sammen*. Det bør være en del av kommunenes rekrutteringspraksis å sikre at også dette vektlegges når fosterforeldre vurderes.

Intervjuene med fosterforeldrene viser at det varierer i hvilken grad de opplever jobben og fosterbarna som en del av livet, eller om oppdraget oppleves som noe *ved siden av* sitt eget liv. For mange blir fosterbarna en del av familien og inkluderes i både nettverket og når det gjelder fritidsinteressene:

Jeg tar med guttene på tur. I helga skal vi på slalåm. Jeg har kjøpt inn slalåmutstyr og langrennsutstyr til alle guttene, for jeg synes man bør ha det når man bor i Norge. De må lære seg gleden ved å være ute i naturen, for det er noe av det fine Norge har å tilby. Og vi er på turer på sommeren også, og jeg har kjøpt inn telt og soveposer og annet utstyr til hele familien. Vi har vært på Haukeli, Prekestolen og Besseggen blant annet. Det er viktig å lære dem å bruke naturen. Man blir jo glad i disse ungdommene og jeg har lyst til å vise dem alt som er fint. Turene vi er på knytter guttene sammen som en familie.

For andre er oppdraget i større grad en jobb som utføres parallelt med privatlivet. En av fosterforeldrene sier for eksempel at han opplever at det blir veldig lite sosialt for *ham* med en slik 24-timersjobb, og at det er veldig godt med avlastning og fri innimellom, for det er hans eneste mulighet til å være med sine venner. Familiehjemmet er med andre ord en jobb som holdes atskilt fra hans private sosiale liv og nettverk.

Ansatte i kommunen opplever også at fosterforeldrene har veldig ulike motivasjoner for å ta oppdraget og det varierer hvilke relasjoner de klarer å skape til ungdommene. Det pekes på at *det er beinhardt å være fosterforelder*, og at det kan være en slitasje over tid. Samtidig sies det at det nok er en sammenheng mellom motivasjonen for å bli fosterforeldre, og engasjement og tålmodighet i jobben. Vi tenker tilsvarende at man fort blir utbrent og lei om man ikke klarer å innlemme oppdraget i livet for øvrig, og gjøre dette til mer enn bare en jobb. Fosterhjemsmodellen krever en integrering av det private og det profesjonelle på flere plan.

Nettopp fordi fosterhjemsoppdraget krever en innsats utover det en ordinær jobb vanligvis gjør, forutsetter denne jobben både motivasjon og personlig egnethet. *Dette er en spesiell jobb som ikke passer for alle*, påpekes det. I intervjuene ble det advart mot å tviholde på familiehjemsmodellen i så stor grad at det går på bekostning av kvaliteten i omsorgstilbudet. Familiehjem er et godt alternativ bare så lenge man klarer å rekruttere egnede fosterforeldre. I denne sammenhengen pekes det på behovet for tydelige kompetansekrav på linje med det vi har nevnt over; kunnskap om språk, kultur og samfunn, evnen til å gi emosjonell omsorg, samt et engasjement for denne typen arbeid som innebærer vilje til å inkludere ungdommene i eget liv. Fosterforeldre som ikke oppfyller kompetansekravene på en tilfredsstillende måte, kan skape sårbare situasjoner for barna og ungdommene. Hvis det viser seg vanskelig å finne fosterforeldre som kan oppfylle kravene, bør man heller velge tradisjonelle omsorgsløsninger, der flere ansatte ivaretar de enslige mindreårige. En vi intervjuet sa:

Jeg blir mer og mer sikker på at gode bofellesskap er en veldig god løsning for enslige mindreårige. Der har du ofte en god blanding av norske ansatte og ansatte med andre landbakgrunner. Det er mange romslige folk i bofellesskapene. Og det er ofte god tverrfaglighet. Det er kvinner og menn. Dette profiterer ungdommene veldig godt på. Med ulike ansatte får ungdommene tilfredsstilt ulike behov. Noen ansatte hjelper med lekser, noen liker å spille spill, noen gir massasje, noen er gode å snakke med. Når det er for eksempel jul så er det flott i bofellesskapene. Det legges til rette, det gjøres koselig, man viser ungdommene hvordan vi har det her i jula. Dette står i veldig kontrast til enkelte av familiehjemmene.

Familiehjemmodellen representerer et godt alternativ når forutsetningene er til stede. Sitatet over peker imidlertid på styrker også ved andre typer boløsninger som bofellesskap, der man i mindre grad er avhengig av en enkeltperson. Vårt poeng er at man ikke må komme i en situasjon der familiehjem skal velges som løsning *for enhver pris*. Fungerende familiehjem forutsetter gjennomtenkte rekrutteringsprosesser, der man stiller tydelige krav og forventninger både til fosterforeldre og støtteapparatet rundt hjemmene. Som vi har nevnt tidligere handler det om å sikre

en bredde i kompetansen blant de som jobber med de enslige mindreårige, slike at alle deres behov blir ivaretatt.

Kursing av fosterforeldre

Mange av dem vi intervjuet etterlyser mer kursing av fosterforeldre. Flere mener for eksempel at det burde være obligatorisk for dem å gjennomføre PRIDE-kurs. Som vist til tidligere har kommunen imidlertid ønsket å gi fosterforeldrene i familiehjemmene andre typer kurs de mener er mer relevante enn PRIDE-kursene. Det savnes likevel en kompetanseheving blant fosterforeldrene. En fosterforelder sier for eksempel:

Jeg syns at enkelte av fosterforeldrene er litt for strenge mot barna. Så først og fremst tenker jeg at det er nødvendig med mer kursing for fosterforeldre. Selv om kommunen stiller opp og hjelper til er det behov for mer kurs i forhold til barneoppdragelse og religion, syns jeg. Det må være mer informasjon om hvordan man skal behandle barn og om hvordan man tenker annerledes i Norge om for eksempel barn og religion. Jeg tror en del av barna blir presset, direkte eller indirekte, til å være muslimske, til å gå i moskeen og sånt. Barna burde få velge mer selv. De må få mer mulighet til å bli integrerte. Ungene bør først og fremst gå på skole og være med på aktiviteter på fritiden. Det bør være mer fokus på det enn på religion.

Også ansatte i kommunen er inne på noe tilsvarende:

Det er en utfordring at de fleste fosterforeldrene ikke er norske. De kan ha andre syn på oppdragelse for eksempel, eller de kjenner ikke forventningene som ligger i storsamfunnet. De får ikke ordentlig kursing på sånne ting. Innimellom så er det verger eller tilsynsførere som reagerer på det de ser.

Fosterforeldrene kjenner kanskje ikke til forventningene som kan følge med ulike fritidsaktiviteter, som dagnadsdeltakelse eller skyssing til trening. Mange av dem har ikke barn selv og har derfor heller ikke vært i kontakt med det norske skolesystemet før. SOS-barnebyer (2017) viser til at en viktig erfaring med familiehjemsmodellen er at man har klart å tenke nytt om hvem som kan egne seg som fosterforeldre. I Asker er alle fosterforeldrene så langt rekruttert fra minoritetsmiljøer, og erfaringen med fosterforeldre som har minoritetsbakgrunn og egen fluktbakgrunn er svært positiv, sies det fra SOS-barnebyer (ibid). Som pekt på tidligere ser også vi fordeler ved at fosterforeldre og de enslige mindreårige har felles språk og bakgrunn. Samtidig bør man unngå å tenke at det *bare* er personer med minoritetsbakgrunn som er egnet som fosterforeldre for enslige mindreårige flyktninger.

I den siste intervjurunden vi gjennomførte kom det fram at alle foreldre i familiehjemmene i Asker nå får tilbud om å ta utdanning som barne- og ungdomsarbeider på deltid gjennom et skreddersydd opplegg ved Folkeuniversitetet i Asker betalt av kommunen. Kurset innhenter erfaringer fra fosterforeldrene som brukes som caser. Dette kan fungere motiverende for foreldrene som får

fortelle om sine erfaringer og utfordringer. De får i første rekke tilbud om ett års kurs, som kombinert med praksiserfaringen de har som fosterforeldre, gir dem et kompetansebevis (lærekandidat). Det er så opp til den enkelte om de vil fortsette utdanningen og ta fagbrevet. Ansatte i kommunen understreker at det er flere begrunnelser for å gi fosterforeldrene tilbud om utdanning:

- Fosterforeldrene gir mye, og dette er en måte å gi dem noe tilbake. De får mer ut av oppdraget hvis de også får en utdanning sammen med praksiserfaringene.
- De vil få økt kompetanse til å gjøre jobben som fosterforeldre. Fosterforeldrefunksjonen blir profesjonalisert.
- De får et nettverk/de møter andre fosterforeldre, for dette opplegget er spesiallaget kun for foreldre i familiehjemmene.

4. Veien videre

Evalueringsrapporten fra 2018 understreker at familiehjemsmodellen framstår som et viktig supplement til de bo- og omsorgsløsningene som lenge har vært i bruk i kommuner som bosetter enslige mindreårige flyktninger (Berg og Haugen, 2018). Det framheves at modellen bidrar til å skape et stabilt og godt omsorgstilbud for enslige mindreårige flyktninger, og for søsken er modellen spesielt velegnet da den legger til rette for løsninger der de får bo sammen. Evalueringen konkluderte med at familiehjemmene fungerte godt, tross enkelte utfordringer og oppstartsproblemer som evalueringen også avdekket. Vi ser langt på vei at konklusjonene fremdeles gjelder. Familiehjemmene oppfyller SOS-barnebyers hovedmål for denne gruppa: å gi familiebasert omsorg med trygge, stabile omsorgspersoner, der det legges stor vekt på kvalitet og langsiktighet i omsorgen.

Samtidig har kommunen nå fått flere år på seg til å prøve ut familiehjemsmodellen, noe som har tydeliggjort både styrker og svakheter. Vi mener fortsatt at familiehjemsmodellen representerer et godt tilskudd til tiltaksviften i bosettingsarbeidet, men vi ser også at det er en del forutsetninger som må være på plass for at tilbudet skal fungere godt. Vi innleder dette avslutningskapittelet med en oppsummering av hovedfunnene i evalueringen, før vi diskuterer hvilke forutsetninger og betingelser vi anser som helt grunnleggende for at familiehjemsmodellen skal kunne ha overføringsverdi også til andre kommuner.

Familiehjemmene som gode bo- og omsorgsløsninger for mange

Evalueringen viser at både ungdommer, fosterforeldre og ansatte opplever at familiehjemmene i stor grad klarer å skape et *hjem* for ungdommene, der de slipper å forholde seg til mange ansatte som kommer og går. En styrke ved modellen er at den gjør det mulig for søsken å få bo sammen. Mange av ungdommene opplever å være godt integrerte i nærmiljøet der familiehjemmet ligger. De trives på skole, deltar i fritidsaktiviteter og møter venner. Det er ikke alltid like lett å bli kjent med jevnaldrende, men ungdommene opplever at det er mye lettere å invitere dem man treffer hjem til et familiehjem framfor et bofellesskap. Det pekes videre på at det er viktig at barna og ungdommene kommer i gang med aktiviteter, men det savnes litt rausere rammer for økonomisk støtte fra kommunen i denne sammenhengen. Mange setter pris på aktivitetene kommunen arrangerer. Det pekes på at ungdommene skal lære mye på den tida de bor i familiehjemmene og flere ønsker å kunne drøye utflyttingen fra familiehjemmene til ungdommene er klare til å stå på egne ben. Det understrekes at det offentlige støtteapparatet rundt familiehjemmene er helt avgjørende for at modellen skal fungere godt. Fosterforeldrene er glade for støtte og avlastning. Det pekes også på at det er viktig at det er flere voksne som følger opp de enslige mindreårige for å sikre at tilbudet de får dekker behovene de har.

Familiehjemsmodellen oppfyller mange av de punktene som forskningen framhever som viktige i arbeidet med bosetting av enslige mindreårige flyktninger. Det å ha minst én nær voksen å forholde seg til, påpekes som en viktig beskyttelsesfaktor i mange studier (Oppedal mfl, 2009). Tilsvarende understrekes det at man skal være forsiktig med å tolke selvstendighet som et uttrykk for at man

greier seg selv på alle områder. De enslige mindreårige er både selvstendige og avhengige av støtte og omsorg. Myhrer og Stenerud (2011) viser at når de enslige mindreårige selv skal uttrykke sine ønsker og behov havner svarene gjerne i følgende tre kategorier: Å ha en voksen som bryr seg, å få skole og utdanning, å få være en helt alminnelig ungdom. Familiehjemmene gir barna og ungdommene en fosterfar eller fostermor som bryr seg, som støtter dem i skolearbeid og livet ellers, og som prøver å normalisere hverdagen deres så mye som mulig. Resiliens og mestring innebærer at individer klarer å mobilisere egne ressurser, og med hjelp av omgivelsene håndtere de utfordringene de står overfor (Darvishpour mfl., 2019). Faktorer som kan påvirke resiliens er blant annet sterke relasjoner som skaper tillit, aktiv gruppetilhørighet og evnen til å kunne søke hjelp (ibid)

Balanse mellom det private og det offentlige

For at familiehjemmene skal fungere godt, må støtteapparatet rundt fungere. Dette er kanskje et av de viktigste poengene både i forrige og nåværende evaluering. Familiehjemmene må være en del av en større helhet, og det må være en tett oppfølging av familiehjemmene fra det offentliges side.

Godt samarbeid er avgjørende. Samtidig pekes det på at det bør være en konkret person i kommunen som har oversikt over alle familiene og koordinerer den støtten de trenger. Arbeidet bør koordineres med en fagleder som har tid til å ta tak i små og store ting som dukker opp. Ansatte i kommunen påpeker at dette er en svært viktig rolle som må prioriteres i arbeidet med familiehjemmene. I tillegg påpekes det at det er viktig at fosterforeldrene tør å etterspørre hjelp, og at de bruker støtteapparatet rundt hjemmet aktivt.

Dette er en modell som legger mye ansvar over på fosterforeldrene, samtidig som det offentlige har det formelle ansvaret for oppfølgingen av de enslige mindreårige. En forutsetning for at familiehjemsmodellen skal fungere er dermed at man finner en god balanse mellom det private og det offentlige – eller mellom det profesjonelle og det familieorienterte (Berg og Haugen, 2018). Dette er imidlertid en balanse som skal fungere på flere plan; både mellom familiehjemmene og de offentlige ansatte; og innad i familiehjemmene, mellom ungdommene som privatpersoner og fosterforeldre som både offentlige oppdragstakere og privatpersoner. Poenget er altså å finne en balanse der man 1) unngår at familiehjemmene blir lukkede private system uten innsyn utenfra; 2) unngår at privatpersoner på oppdrag fra det offentlige føler seg overkjørt og invadert; og der man 3) klarer å få til en god balanse mellom den offentlige og den private rollen fosterforeldrene har, slik at dette blir et hjem for *alle* som bor der, og ikke primært en arbeidsplass for noen.

Vi har i denne rapporten pekt på flere utfordringer i denne sammenhengen. På den ene siden er det viktig at familiehjemmene selv er med på å bestemme hvor mye involvering de vil ha fra støtteapparatet rundt og at de kan få være med på å bestemme hvem som skal komme inn i hjemmene som for eksempel avlaster. Samtidig ser vi det som viktig at støttefunksjonene rundt familiehjemmene, også avlastere, rekrutteres og ansettes av det offentlige. Fosterforeldrene kan være med i prosessen og foreslå kandidater, men selve rekrutteringen må være kommunens ansvar, slik det praktiseres i Asker. For som vi har vært inne på tidligere ser vi at det kan være viktig å sikre et mangfold blant de ansatte som jobber i støtteapparatet rundt familiehjemmene. Ansatte med ulike aldre, kjønn, erfaringer og bakgrunner vil kunne fylle ulike roller og dekke forskjellige behov barna og

ungdommene har. Dette krever en bevisst og planlagt rekruttering av ansatte som skal inn i hjemmene. Systemet må dermed ikke bli så fleksibelt at det blir «helt tilfeldig» hvem som ansettes i rollene knyttet til familiehjemmene. Vi påpekte også farene ved at barna kan miste tillitspersoner, hvis alle som er tilknyttet hjemmet har en personlig relasjon til fosterforeldrene. Hvis forholdet mellom fosterforeldre og barn ikke fungerer, trenger barna personer rundt seg de kan ha tillit til. I denne sammenhengen kan det være en fordel at avlaster er rekruttert av kommunen ut fra bestemte kriterier til kompetanse, og som en nøytral utenforstående.

Vi stiller også spørsmål ved i hvilken grad det skal være frivillig å ha miljøarbeider, veileder og avlaster i hjemmet, og om dette er støttefunksjoner fosterforeldre kan velge bort om de ønsker det. Det er viktig å diskutere hvem sine ønsker og behov valgene er basert på, og hvilke konsekvenser de kan få. Igjen handler det om å unngå at barna blir usynlige for systemet. Men det handler i tillegg om å forebygge at fosterforeldre blir utbrent. Det er ikke sikkert de selv ser behovet for, eller tør be om, støtte og hjelp før det er for sent. Man må her sørge for at fleksible system ikke fører til en utvanning av det støttesystemet rundt hjemmene som er helt avgjørende for at familiehjemsmodellen skal fungere. Som nevnt tidligere i rapporten så må støttefunksjonene rundt hjemmet både fungerer godt som hjelp og avlastning for foreldrene, og som støtte og «sikkerhetsnett» for barna.

Krav til fosterforeldres kompetanse

En annen forutsetning for at familiehjemmene skal kunne fungere godt, og som blir tydelig i denne evalueringen, er at det må stilles visse krav til fosterforeldre som rekrutteres. Oppsummert har vi pekt på følgende punkter i rapporten:

- Språk, systemforståelse og nettverk
- Evnen til å gi emosjonell støtte
- Motivasjon og engasjement

Evalueringen fra 2018 pekte på at vanlige stillingsutlysninger eller fosterhjemsannonser ikke når denne gruppa og at flere kommuner derfor opplevde at nettverk har vært deres viktigste rekrutteringskilde for fosterforeldre. *De etniske miljøene har god oversikt, og oversikten gjelder ikke bare aktuelle personer i egen kommune*, sies det. Det er derfor viktig at denne modellen er fleksibel når det gjelder for eksempel rekruttering. Samtidig er det viktig å understreke at det både må være noen klare minimumskrav i tillegg til noen retningslinjer for vurdering av den helhetlige kompetansen.

Vi ser at systemet fort blir sårbart når det ikke stilles krav til fosterforeldre og det ikke er skissert en klar rekrutteringspraksis. Vi vil peke på følgende områder som det er viktig å vurdere i forbindelse med rekruttering av fosterforeldre i familiehjem:

- Norskunnskaper – må kunne kommunisere godt med både ungdommer og samarbeidspartnere
- Landbakgrunn – morsmål, kultur og religion.

- Barnefaglig kompetanse.
- Pride-kurs eller tilsvarende kurs– krav om gjennomføring hvis det ikke allerede er gjort.
- Nettverk der ungdommene skal bo.

Poenget med en slik sjekklister er å øke oppmerksomheten rundt kompetanseområder som er viktige i rollen som fosterforeldre. Samtidig er det viktig å understreke at kravene må være realistiske og de må være målrettede. Erfaringene fra Asker viser at de har vurdert det mer hensiktsmessig å invitere fosterforeldre med på kurs som er spesielt tilpasset arbeid med enslige mindreårige. Dette har vært vurdert som mer relevant enn å stille krav om å gjennomføre Pride-kurs. Også de andre områdene må forstås som vurderingspunkter – ikke en liste over krav som må være oppfylt ved tilsetning. Noe er det mulig å tilegne seg etter hvert, mens det i andre tilfeller handler om å finne løsninger der man går inn med ekstra støtte på områder der fosterforeldrene ikke oppfyller alle kompetansekrav. Ofte vil det være sånn at en aktuell kandidat skårer høyt på noen områder, mens de skårer lavere på andre. Da blir det viktig å sette inn tiltak i eller rundt familiehjemmet som kan kompensere for dette. Det kan for eksempel dreie seg om språkferdigheter. Dersom norskkunnskapene ikke er så gode, vil det være desto viktigere med leksehjelp som kommer utenfra. Og – dersom fosterforelder ikke har samme landbakgrunn, språk eller religion, bør det tas hensyn til dette når det engasjeres støttepersoner i familiehjemmet. Det å sikre at ungdommene får jevnlig kontakt med noen som snakker deres språk eller kommer fra samme land, kan være helt avgjørende for hvordan ungdommene finner seg til rette. Det samme gjelder muligheten til å praktisere egen religion. Når det gjelder punktet om nettverk og lokalmiljøkunnskap, så vil også dette være noe som kan kompenseres gjennom å sikre tilgang til fritidsaktiviteter i regi av frivillige organisasjoner.

Differensiering, fleksibilitet og lokal tilpasning

I utviklingen av gode bo- og omsorgsløsninger for enslige mindreårige opplever mange kommuner et dilemma: På den ene siden ønsker de å gi tilbud med faglig god kvalitet, samtidig er dette et felt i stadig endring og med tidvis trange rammer. En ansatt sa det på denne måten:

Vi har på den ene siden opplevd store nedskjæringer i budsjett og stillinger fordi det kommer så få enslige mindreårige, og på den andre siden må vi ta imot alle de vi får tilbud om siden det kommer så få. Vi må dermed lage tilbud til barn og unge med potensielt veldig sprikende behov.

I tillegg må kommunen ofte snu seg fort, for plutselig skal det skaffes bosettingsplasser på kort tid. Det er derfor et behov for å finne fleksible løsninger hvor man kan snu seg raskt. Familiehjemsmodellen har funnet en løsning på dette ved å tenke nytt når det gjelder hvem som kan være fosterforeldre. Vår evaluering har samtidig vist at for lave forventninger og krav til fosterforeldrene kan gi dårlige tilbud som i verste fall kan sette ungdommene i sårbare situasjoner. Når familiehjemsmodellen først fungerer, så er den god. Men man kan bare ha familiehjem så lenge man har tilgang på egnede fosterforeldre, som både fyller kravene til kompetanse og som har lyst til å ha denne typen jobb. Vår anbefaling er at man definerer krav og ønsker som bør oppfylles av fosterforeldrene, og at man ikke velger familiehjem som løsning for enhver pris, men at man tenker

alternative løsninger i perioder der man ikke har tilgang på fosterforeldre som fyller kravene. Man må passe på så det ikke blir så mye fokus på effektivitet og fleksibilitet at det går utover kvalitet og sikkerhet. En av konklusjonene i den tidlige evalueringen var følgende:

Familiehjem som bo- og omsorgsløsning er på mange måter å ta det beste fra flere modeller. Her kombineres det private og det offentlige, det individuelle og det kollektive, det formelle og det uformelle, det planlagte og det fleksible. Modellen er eklektisk, noe som innebærer å blande elementer fra ulike områder for å skape egne eller nye løsninger (Berg og Haugen, 2018: 25).

Kunsten for kommuner som vil prøve ut denne modellen er dermed å sørge for balanse og likevekt mellom de ulike prinsippene. Tilsvarende ble påpekt av en av de ansatte i Asker som har jobbet mye med familiehjem i kommunen:

Man må passe på at ikke mange skal slenge seg på dette med familiehjem og så gjøre det litt halvveis. Dette krever at hele modellen blir fulgt. For eksempel er det viktig med det gode støtteapparatet rundt. For dette er både tett og sårbart. Hvis man ikke finner seg til rette med fosterforeldre eller de andre ungdommene – hva da? Man må passe på at det ikke blir noen som blir usynlige i dette systemet. Mange av fosterforeldrene ville ikke blitt godkjent som fosterforeldre i klassisk forstand – de mangler for eksempel kompetanse om barn. Det er viktig at det er et apparat rundt som er tett på og som barna også har tillitt til hvis noe skulle hende.

Støtteapparatet rundt familiehjemmene er en sentral del av hele familiehjemsmodellen. Selv om familiehjemmene fortsatt skal fungere mest mulig som et hjem, vil det være behov for både individuell støtte og oppfølging av ungdommene og for kompetanseutvikling og veiledning av ansatte. I Asker har det vært både leksehjelp, miljøarbeider, og psykolog inne for å veilede. Dette gjør tilbudet mindre sårbart. Selv om familiehjemmene har benyttet seg av dette i ulik grad, er det viktig å vite at tilbudet fins.

Da familiehjemsmodellen ble introdusert som boløsning for enslige mindreårige, var det mange kommuner som ønsket å prøve ut modellen. Noen så det som et *alternativ* til bofellesskap, mens andre så det som et *supplement* til den allerede eksisterende tiltaksviften. De store ankomstene av enslige mindreårige i 2015/16 gjorde at mange kommuner lette etter nye løsninger. Da ankomstene av enslige mindreårige sank dramatisk de påfølgende årene, ble etablering av nye familiehjem i de fleste kommuner satt på vent. Debatten om relokalisering av enslige mindreårige i Europa har gjort at familiehjemsmodellen har fått en ny aktualitet.

Familiehjemsmodellens klare styrke ligger i at den bidrar til stabilitet. De enslige mindreårige slipper å forholde seg til mange voksne som jobber turnus, samtidig som det fins et faglig støtteapparat rundt. Men som vi også har understreket: Modellen forutsetter tilgang på kvalifiserte fosterforeldre. I kommuner med stabile minoritetsmiljøer, vil det være lettere å rekruttere fosterforeldre enn i kommuner der det er et lite rekrutteringsgrunnlag. Derfor vil sannsynligvis familiehjemsmodellen også i framtiden leve side om side med andre bo- og omsorgsløsninger – for eksempel bofellesskap. Men selv om ikke modellen lar seg tilpasse alle steder, kan den inspirere til utvikling av lokale løsninger der tradisjonelle turnusordninger erstattes av ulike former for «medleverskap». I

barnevernet er dette tatt i bruk flere steder, så her er det mulig å se om ikke slike løsninger kan ha overføringsverdi også til arbeidet med enslige mindreårige.

Enslige mindreårige er en uensartet gruppe, og kommuner er forskjellige. Dette må reflekteres i bo- og omsorgsløsningene som etableres. Viktige stikkord i dette arbeidet må derfor være *differensiering, fleksibilitet og lokal tilpasning*. Asker kommune har vist i praksis at dette er mulig. Her har familiehjemsmodellen vist seg levedyktig i flere år. Samtidig har kommunen fortsatt både bofellesskap, vertsfamilier og ordinære fosterhjem – som supplement til familiehjemmene som etter hvert er blitt hovedmodellen i arbeidet.

Referanser

- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L. B., og Hvinden, B. (2014). *Barnevern i Norge 1990–2010: En Longitudinell Studie*. Oslo: NOVA.
- Bakken, A. og Hyggen, C. (2018). *Trivsel og utdanningsdriv blant minoritets elever i videregående. Hvordan forstå karakterforskjeller mellom elever med ulik innvandrerbakgrunn?* Oslo: NOVA.
- Barry, M. (2010). Youth transitions: From offending to desistance. *Journal of Youth Studies*, 13(1), 121-136.
- Berg, B. (2012). Fra et liv på vent til bosetting i kommunene. I: Eide, K. (red.) *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Berg, B. og Haugen, G. M. D. (2018). *Evaluering av familiehjem som bo- og omsorgsløsning for enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G. M. D., Garvik, M., og Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter. Innvandreres møter med barnevernet*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Berg, B. og Tronstad, K. R. (red) (2015). *Levekår for barn i asylsøkerfasen*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Berg, B., Svendsen, S. og Haraldsvik, M. (2019). *Enslige mindreårige i Stavanger: Tiltak, organisering og samarbeid*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Biseth, H. og Changezi, S. H. (2016). Det er ikke kidsa det er noe galt med, men skolesystemet! *Kronikk, forskning.no*.
- Bogen, H. og Nadim, M. (2009). *Et flerkulturelt ettervern? Ungdom med innvandrerbakgrunn i barnevernets ettervern*. FAFO, Oslo.
- Dalgard, A.B., Wiggen, K.S. og Dyrhaug, T. (2018). *Enslige mindreårige flyktninger 2015- 2016. Demografi, barnevern, arbeid, utdanning og inntekt*. Rapporter 2018/3. SSB, Oslo.
- Darvishpour, M., Morell, I. A., Månsson, N., Mahmoodian, M. & Hoppe, M. (2019). Ensamkommande ungdommars röster om mottagande, inkludering och jämställdhetsutveckling. I Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.) *Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter – integration, inkludering och jämställdhet*. Stockholm: Liber AB.
- Eide, K. og Broch, T. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Rapport RBUP.
- Garvik, M., Paulsen, V. og Berg, B. (2016). *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Herz, M. og Lalander, P. (2017). Being alone or becoming lonely? The complexity of portraying 'unaccompanied children' as being alone in Sweden. *Journal of Youth Studies* (2017): 1-15.
- Herz, M. og Lalander, P. (2019). Från «produkt» till människa – ensamkommande ungdomars upplevelser, möten och livsplaner. I Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.) *Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter – integration, inkludering och jämställdhet*. Stockholm: Liber AB.
- Klöfvermark, J. & Manhica, H. (2019). Unga flyktningar i Sverige – psykisk ohälsa och missbruksproblem. I Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.) *Ensamkommandes upplevelser & professionellas erfarenheter – integration, inkludering och jämställdhet*. Stockholm: Liber AB.
- KS (2016). *Kommunenes håndtering av enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: KS.
- Lauritsen, K., Berg, B. og Dalby, L. (2002). *Enslige flyktninger – kollektive utfordringer. Kommunenes arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: SINTEF.

- Lidén, H., Eide, K., Hidle, K., Nilsen, A. C. E. og Wærdahl, R. (2013). *Levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Marion, É., og Paulsen, V. (2018). The transition to adulthood from care: a review of current research. In V. Mann-Feder and M. Goyette (Eds.), *Leaving care and the Transition to Adulthood - International contributions to Theory, Research and Practice*. USA. (in press): Oxford University Press.
- Myhrer, H. R. og Stenerud, E. (2011). Enslige mindreårige flyktninger i kommunene – Faglige perspektiv på bosettingsarbeidet. *Tidsskriftet Norges Barnevern 02 /2011* (Vol 88), 82-92.
- Oppedal, B., Seglem, K. B. og Jensen, L. (2009). *Avhengig og selvstendig: Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale*. Folkehelseinstituttet.
- Pastoor, L.W. (2012): Skolen et sted å lære og et sted å være. I Eide, K. (red) (2012): *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Pastoor, L. d. W. (2017). Reconceptualising refugee education: exploring the diverse learning contexts of unaccompanied young refugees upon resettlement. *Intercultural Education*, 28(2), 143-164.
- Paulsen, V. (2017). *Overgang til voksenlivet for ungdom i barnevernet*. Doktorgradsavhandling, NTNU Trondheim.
- Paulsen, V., Thorshaug, K. og Berg, B. (2014). *Møter mellom innvandrere og barnevernet. Kunnskapsoversikt*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Paulsen, V., Wendelborg C., Riise, A., Berg, B., Tøssebro, J. og Caspersen, J. (2020). *Ettervern – en god overgang til voksenlivet? Helhetlig oppfølging av ungdom med barnevernerfaring*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Proba (2017). *Barn med minoritetsbakgrunn i fosterhjem*. Proba samfunnsanalyse.
- SOS-barnebyer (2017). *Våre nye barn. Familiehjem som bo- og omsorgsløsning for enslige mindreårige flyktninger*.
- Stretmo, L. (2019). Att bo och leva på HVB – om ensamkommande ungdomars vardagsliv på institution. I Darvishpour, M. & Månsson, N. (red.) *Ensamkommandes opplevelser & professionellas erfaringer – integration, inkludering och jämställdhet*. Stockholm: Liber AB.
- Svendsen, S., og Berg, B. (2017). *Enslige mindreårige - på vei mot voksenlivet*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Svendsen, S., Berg, B., Paulsen, V., Garvik, M. og Valenta, M. (2018). *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Svendsen, S., Thorshaug, K. og Berg, B. (2010). *Boløsninger for enslige mindreårige flyktninger. Erfaringer fra to bykommuner*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Thorshaug, K., Paulsen, V., Røe, M. og Berg, B. (2013). *Mot en ny bosettingsmodell? Direkteplassering av enslige mindreårige*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Thorshaug, K. og Svendsen, S. (2014). *Helhetlig oppfølging. Nyankomne elever med lite skolebakgrunn fra opprinneleselandet og deres opplærings situasjon*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- UDI (2020). *Asylvedtak etter statsborgerskap og utfall for enslige mindreårige asylsøkere (2019)*. hentet fra: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylvedtak-etter-statsborgerskap-og-utfall-for-enslige-mindrearige-asylsokere-20182/>

Vedlegg

Vedlegg 1: Rutinebeskrivelse for etablering av et familiehjem

Vedlegg 2: Rutinebeskrivelse for oppfølging av fosterforeldre, barn og ungdom i familiehjem

Vedlegg 3: Intervjuguide rekruttering av omsorgspersoner

Vedlegg 4: Skjema for vurdering av kompetanse

Rutinebeskrivelse for etablering av et familiehjem

Hensikt

Bidra til felles forståelse for avdelingen og god ivaretagelse av fosterforeldre og barn og ungdom som bor i familiehjemmene.

Ansvar

Rutinen gjelder for alle ansatte i familiehjemmene. Rutinen gjøres kjent for oppdragstakere. Avdelingsleder er ansvarlig for at rutinen er implementert og oppdatert og følges opp på sine arbeidssteder.

Utførelse

1. Ansvar/myndighet

1.1 Beskrivelse

Et familiehjem er en fosterhjems løsning som skal ivareta omsorgen for enslige mindreårige flyktninger som har behov for denne bo- og omsorgsløsningen. Barneverntjenesten leier en egnet bolig, rekrutterer en enslig fosterfar/mor eller et par som fungerer som barnas og ungdommenes primære omsorgsgiver(e). Fosterforeldrene får tett oppfølging av egen familieveileder, samt støtte og jevnlig avlastning gjennom miljøarbeidere og barnevakter.

2. Etablering av et familiehjem

- Leder for avdeling koordinering behandler forespørsel fra IMDi eller Bufetat vedrørende bosetting av aktuelle barn eller ungdom til familiehjemmene.
- Leder for avdeling koordinering starter rekruttering- og godkjenningprosessen av fosterforeldre i samarbeid med familieveiledere. (se egen sjekklister)
- Leder for avdeling koordinering melder inn boligbehov til ansvarlig kontaktperson på Brukertorget. Boligformidler på Bruketorget, leder og ansatte vurderer om boligen egner seg til formålet
- *Leder/fagleder sørger for oppretter husleieavtale/ fremleieavtale og gir informasjon om skjema som skal sendes til [Skatt Øst](#)*
- *Leder/fagleder sørger for at det blir laget oppdragsavtalen, tilleggsavtale og oppretter sak i Familia*

- *Fosterforeldre sørger for møblering og innredning av boligen i samråd med familieveiledere og miljøarbeidere*
- *Omsorgssenteret eller mottaket sender kartleggingspapirer og annen informasjon vedrørende barnet eller ungdommen som skal bosettes til Barneverntjenesten i Asker*
- Familieveileder og fosterforeldre oppretter kontakt med omsorgssenteret/mottaket og avtaler første besøk.

2.1 Barnet/ungdommen flytter til kommunen:

- Familieveileder melder inn barnet eller ungdom som skal bosettes i familiehjem på aktuell skole. Barn under 16 år meldes inn på barnets/ungdommens nærskole eller søkes inn på velkomstklassen på Hagaløkka barneskole eller Borgen ungdomsskole. Er ungdom over 16 år sendes søknadskjema til voksenopplæringen før flytting til kommunen.
- Familieveileder eller fosterforeldre tar kontakt med den aktuelle skolen for førstegangsregistrering og avtaler når eleven kan starte på skolen.
- Se egen rutine for samarbeid mellom skole og hjem.
- Se egen bosettingsrutine.

2.2 Rollebeskrivelse av de voksne i et familiehjem

- **Fosterforeldre:** er barnas og ungdommenes primære omsorgsperson i hverdagen. Fosterforeldre skal følge opp hvert enkelt barn i hverdagen. Fosterforeldrenes primære oppgave er å legge til rette for at hvert barn/ungdom opplever omsorg, trygghet, forutsigbarhet og utviklingsmuligheter etter evne og behov.
- **Familieveiledere:** er ansatte i TEM som har særskilt ansvar for å veilede og støtte fosterforeldrene til å stå i oppdraget. Familieveilederens rolle vil variere fra familiehjem til familiehjem ut ifra hvilke behov og forutsetninger fosterforeldrene og barna/ungdommene har. Familieveilederne er i tillegg ungdommens kontaktperson i Barneverntjenesten og skal sørge for saksbehandling etter Lov om Barneverntjenester.
- **Miljøterapeuter/miljøarbeidere:** er ansatte i TEM som har i oppdrag å støtte fosterforeldre i det daglige.
- **Barnevakter:** er oppdragstakere og skal avlaste fosterforeldre når de har friperioder og ferier. Barnevaktene har ansvar for å følge opp barna og

ungdommene i familiehjemmene i det daglige mens fosterforeldre ikke er tilstede.

- **Tilsynsfører:** er eksterne fagpersoner som fører lovpålagte tilsyn og besøk til fosterhjem. De besøker familiehjemmene minimum 4 ganger i løpet av året og snakker med hvert av barna/ungdommene for å sikre at de har det bra og medvirkning i egen sak. Tilsynsfører leverer rapporter til Barneverntjenesten etter fullført besøk.
- **Verges:** blir oppnevnt av fylkesmannen ved bosetting. Vergens rolle er å være juridisk stedfortreder istedenfor foreldre. Vergen skal rådføre seg med den eller de som har foreldreansvaret, før det treffes en beslutning av betydning. Er barnet over 12 år skal den mindreårige høres før beslutningen tas.

4.3 Oppfølging av fosterforeldre

Kartlegging, kursing og veiledning, felles og individuell

Rutine for oppfølging av barn, ungdom og fosterforeldre i familiehjem.

5.0 Internkontroll/avviksbehandling

Rutinen er tilgjengelig for alle ansatte gjennom barneverntjenestens håndbok i kommunens felles ledelsessystem.

Barnevernsjefen er ansvarlig for å sikre kjennskap til, forståelse og etterlevelse av disse rutinene i virksomheten. Barnevernsjefen har et særskilt ansvar ovenfor sine mellomledere og stab. Leder for avdelingene har et særskilt ansvar for å sikre at rutinene er kjent i egen avdeling og foreta kontroll av at de følges.

Avvik skal meldes inn i Askerdialogen – se rutiner i felles ledelsessystem 7.2.1 Askerdialogen intern.

6.Referanser (rundskriv ol.) og vedlegg (maler ol.)

Filmer om familiehjemmene: [veiledningsfilmer](#)

Informasjon om familiehjemmodellen: [Informasjon om familiehjemmene -SOS- barnebyer, Intervju med veileder](#) , [På besøk i et familiehjem, 1- år etter oppstart av familiehjem](#),

Familiehjemmene i media: [Asker kommune familiehjem](#)

[Budstikka artikkel](#)

[Aftenposten](#)

[asker kommune og Sos-barnebyer](#)

Statsrådsbesøk

Bilder: Berit Berg evaluerer familiehjem.jpg

besøk av statsråd-Helleland.jpg, Bilder av familiehjem.jpg, bilder av statsrådsbesøk Horne.jpg, Hiva.jpg, Intervju med fosterfar, Hiva og ungdommene.jpg, Hiva og Åsmund intervju.jpg, Hiva og ungdom.jpg, Ungdommene og Horne.jpg, varaordfører, Horne og direktør.jpg

Rapporter og veiledningsressurs: Veiledning fosterforeldre i familiehjem

NTNU evaluering av familiehjemmodellen

Bufetat-evaluering av ulike typer fosterhjemutlysning omsorgspersoner til familiehjem.doc

Rutinebeskrivelse for oppfølging av fosterforeldre, barn og ungdom i familiehjem

Hensikt

Rutinen skal sikre at fosterforeldre, barn og ungdom i familiehjem får forsvarlig saksbehandling, oppfølging og veiledning.

Ansvar

Rutinen gjelder for alle ansatte i Intro Ung med ansvar for familiehjemmene. Avdelingsleder er ansvarlig for oppdatering og er ansvarlig for at rutinen er implementert og følges opp i sin avdeling. Den enkelte ansatte har et selvstendig ansvar for å sette seg inn i Intro Ung rutiner og følge disse.

Utførelse

3. Definisjoner/sentrale lovbestemmelser og lignende § 4-4 sjette ledd- hjelpetiltak for barn og barnefamilier

Når vilkårene i annet ledd er til stede, og dersom behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak, kan barneverntjenesten også formidle plass i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter for mindreårige.

Barn og unge i familiehjem bosettes i familiehjem etter § 4-4 sjette ledd.

Beskrivelse/fremgangsmåte

5.1 Oppfølging av barnet/ungdommen:

- Det skal utarbeides tiltaksplan jf. Barnevernloven § 4-5 ved frivillig plassering
- Barneverntjenesten skal påse at plasseringen er i henhold til tiltaksplanen, evaluere og justere planen hver 3. måned eller oftere ved behov.
*Fosterforeldrene og verge skal ha kopi av planen.

5.2 Oppfølgingsbesøk:

Veilederne skal ha kontakt med barnet så ofte som nødvendig og gjennomføre minst fire oppfølgingsbesøk i familiehjemmet hvert år.

- Det skal skrives eget referat fra hvert oppfølgingsbesøk.
- det skal krysses av for at dette er et oppfølgingsbesøk i fagprogrammet Familia.

- Referatet skal ikke sendes ut, men lagres som notat med Asker barneverntjeneste som mottaker.
- Det skal fremgå fra referatet hva det er snakket om og hva barnet/ungdom har sagt. Har barnet ikke blitt snakket med skal det fremgå av referatet hva som er årsaken til at det ikke er snakket med barnet/ungdom.
- Under oppfølgingsbesøket skal veiledere snakke med barna/ungdommene og fosterforeldrene. Veileder kan oppfordre ungdommene til enesamtaler etter avtale utenfor hjemmet
- Veiledere skal i god tid (6 måneder) før fosterbarnet fyller 18 år snakke med ungdom om utflytting og videre oppfølging etter fylte 18 år.

-

Tema det skal/bør/kan snakkes med fosterbarnet om:

- Fritidsaktiviteter/praksisplass/deltidsjobb
- venner
- skole/SFO /leksehjelp både faglig og sosialt
- fysisk og psykisk helse
- lommepenger/økonomistyring
- hvordan det fungerer i familiehjemmet
- kontakt med biologiske foreldre/søsken og øvrig familie
- verge
- rolleavklaringer: hva kan ungdom forvente av veileder, fosterforeldre, miljøterapeut, tilsynsperson og verge
- årsak til plassering
- innsikt i egen situasjon
- tanker om egen fremtid
- oppholdsvilkår
- Askerguiden

Har barnet/ungdommen behov for hjelp fra flere instanser skal det:

- Drøftes videre kartlegging sammen med psykolog i TEM
- Vurderes om det skal opprettes ansvarsgrupper rundt barnet.
- Vurderes om det skal utarbeides en IP (Individuell Plan)
- Vurdere å ta i bruk ulike kartleggingsverktøy og samtaleverktøy.
- Vurdere å søke tilskudd 1 og 2

5.3 Oppfølging av fosterforeldrene:

Oppdragsgiver TEM skal sikre at fosterforeldrene får tilstrekkelig veiledning. Veiledningen skal være individuelt tilpasset fosterforeldrenes og ungdommenes behov

i hvert enkelt hjem. Tiltak for enslig mindreårige skal vurderes sammen med fosterforeldrene behovet for forsterkning.

Forslag til tema for veiledning av fosterforeldre:

Tema det bør/kan snakkes med fosterforeldre om:

- sjekke hvordan barnet/ungdommen har det
- barnet/ungdommens fungering
- rutiner i hverdagen
- forholdet i familiehjemmet som påvirker barnet/ungdommen
- forholdet mellom barn/ungdommer i familiehjemmet
- oppfølging av skole, leksehjelp og SFO
- fritidsaktiviteter
- informasjon om rutiner, fagdager og aktuelle metodeverktøy
- avtaler (interne avtaler i hjemmet el mellom veileder/miljøterapeut/hjem)
- økonomi, budsjettstyring og sparing
- planlegging av ferie, friperioder og avlastning
- rollen til tilsynsperson
- rollen til verge
- rollen veileder og miljøterapeut
- årlig evaluering av tilleggsavtalen (fosterhjemsavtalen, avklaringer i fht.bolig)

Tips! Vær bevisst på at tid og sted kan ha innvirkning på effekten av veiledningen. Enkelte tema må repeteres over tid og følges opp av veileder. Veileder skal ta initiativ til dette.

- **Verktøy:**
- sørge for tilgang til, se veileder for [Asker guiden](#)
- sørge for tema fra «veileder for fosterforeldre til enslige mindreårige flyktninger» blir gjennomgått. [Veileder fosterforeldre enslig mindreårige](#)
- sørge for tilgang til «[ny i Norge](#) i Norge» og andre aktuelle ressurser
- [Sjef i eget liv](#) i eget liv
- [SIFO](#)-budsjett
- Faglig referanseramme

Aktuelle tema på felles gruppeveiledning og fagdager for fosterforeldrene:

- Askerguiden
- Tema fra «ung i Norge» fra UDi
- Tema fra «veileder for enslige mindreårige»

- Ungdom i utvikling og tenåringshjernen
- Ungdommens ressurser og fokus på
- Planlegging av egen fremtid, hvordan legge til rette for at ungdom har positiv utvikling
- Ungdommens medvirkning
- Skole, lekser og praksis/deltids jobb
- Lokal tilhørighet og nettverk
- Grensesetting og konflikthåndtering
- Traumebevisst omsorg
- Sorg og savn
- Religion
- Selvmord, rus og vold
- Helseinformasjon, kosthold, hygiene, søvn, seksualitet
- Brannvern og Førstehjelp

4. Referanser (rundskriv ol.) og vedlegg (maler ol.)

- Q-1103 B Tilsynsperson i fosterhjem
- Q-1157 B Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon
- Q 1072 B Retningslinjer for fosterhjem
- Q 1102 b Rutinehåndbok for kommunens arbeid med fosterhjem
- Fosterforeldres arbeidsrettslige stilling og deres sosiale rettigheter
- Retningslinjer for statlige familiehjem og beredskapshjem
- Rutiner for forebygging og håndtering av mistanke om fysiske og seksuelle overgrep (til fosterforeldre)
- Q-1036 B "Saksbehandling i barneverntjenesten"
- Q-1104 B «Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten»
- Q-1101 B «Rutinehåndbok i barneverntjenesten 2»
- Q-24-2005 «Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten»

Intervjuguide rekruttering av omsorgspersoner

Gjennomføring:

Det skal gjennomføres minst 2 intervjurunder med aktuell kandidat.

1.gangs intervju skal gi god informasjon om oppdraget, målgruppen og ha til hensikt å bli kjent med kandidaten. Rekkefølgen på spørsmålene er ikke viktige, men det kan være hensiktsmessig å begynne med de enkleste spørsmålene og heller gå mer i dybden på de mer personlige spørsmålene i runde 2.

Gjennomfør gjerne uformelle samtaler før og mellom intervjuene, men husk å skrive **referat** fra begge intervjurundene og skriv hva referansepersonene forteller i godkjenningsrapporten. Vurder behov for 3. gangs intervju dersom det er flere saker som må avklares i forkant av oppdraget.

Hensikten med samtalene

- Å bli kjent
- Litt info hvordan vi jobber med familiehjemmene
- Vår målgruppe
- Oppgavene
- Omsorgsansvaret
- Ulike roller (veiledere/saksbehandlere, miljøarbeidere/miljøterapeuter, fosterforeldre, leder)

Oppgaver etter intervjuene:

- Innhent referanser
- Innhent politiattest
- Helhetsvurdering på drøftingsmøte med mellomleder (Stoppunkt)
- Skriv godkjenningsrapport (bruk mal)
- Gå gjennom oppdragsavtalen og tilleggsavtalen grundig
- Taushetserklæring
- Søke skatt Øst om « krav om verdsettelse av bolig i arbeidsforhold»
- Avklar veien videre og hvem som gjør hva i forhold til etablering i bolig, bli kjent med ungdommene
- Spørsmål?
- Avtal neste møte

1. Kandidatens bakgrunn og kompetanse (pkt. 1 og 2 i godkjeningsrapport)

Utdannelse og arbeid:

Hva slags skoler/ utdannelser har du?

Hva slags arbeid-/yrkeserfaring har du?

Hva vil du trekke frem fra tidligere stillinger/utdanning/erfaringer som kan være relevant for dette oppdraget? kjernekompetanse, hva er du god på?

Fortell om ditt nåværende arbeid:

Hvilke framtidsplaner har du?

Hva motiverer deg for dette oppdraget?

Oppvekst:

Hvor er du fra?

Hvor har du vokst opp?

Hva slags familie har du vokst opp

Interesser

Har du noen spesielle fritidsinteresser? Hvilke? Er dette noe du kunne tenke deg å involvere ungdommene i?

Er du medlem i noen forening/politisk parti/religiøs organisasjon? Aktivt/passivt?

2. Personlige forutsetninger for oppdraget (pkt. 1 i godkjeningsrapport)

Hvordan vil du beskrive deg selv som person?

Sterke sider/svake sider

Norskkunnskaper muntlig og skriftlig

Praktisk husarbeid:

Hvordan håndterer du:

a. Matlaging

b. Renhold/husarbeid

c. Diverse forfallende arbeid og normal vedlikehold av bolig

Rollen som omsorgsperson:

Hva innebærer det å være en god omsorgsperson?

Hva vil du legge vekt på i oppdragelse/veiledning av ungdommene?

Hvordan skal du lage et godt hjem for ungdommene og deg selv?

Hva fra din egen oppvekst og oppdragelse vil du videreføre og hva vil du forandre på? Kom med eksempler.

Hvilken kjennskap har du til barn og unges utvikling?

Hvilken erfaring har du med barn og ungdom?

Hvordan kan du bygge relasjoner med ungdommene?

Hvordan kan du motivere ungdommene til å nå sine mål?

Omsorgsevne:

Tenker du at du er flink til å se når andre f.eks. er lei seg, trenger å prate med noen, at det er noe som plager dem uten at de sier noe om det etc.?

Hva tenker du om:

Da det skal bo tre ungdommer sammen med deg, vil det være naturlig å tenke at du kan få ett bedre forhold og nærere relasjon til enkelt ungdommer. Hvilke tanker har du rundt dette?

Hvilke tanker har rundt det å både måtte ha ett individ perspektiv i omsorgen, men også ett gruppe perspektiv i familiehjemmet som helhet?

Hva tenker du er ett bra utfall, og en realistisk målsetting for ungdommer som skal bo med deg i ett familiehjem?

Hva slags problemer/vansker/spesielle behov venter du hos en ungdom som skal bo i et familiehjem?

Har du noen erfaringer med barn med spesielle behov?

Hvor tror du dine grenser går?

Hva slags vansker tror du at håndterer best/dårligst-hvorfor?

På hvilke områder kan det oppstå problemer/vanskeligheter som enslig?

Familie og livsstil:

På hvilken måte viser dere følelser i din familie og omgangskrets?

Hva gjør dere sammen som familie? F.eks. i helgene, høytider eller i hverdagen

Ser du for deg å inkludere ungdommene i f.eks. familie selskap, feiringer etc.?

Hvor lenge kan du se for deg å være omsorgsperson i ett familiehjem?

Har du egne erfaringer/opplevelser du vil ha nytte av i forhold til å være omsorgsperson i ett familiehjem?

Kjenner du andre fosterforeldre-fosterbarn?

Hva har du fått av informasjon om familiehjem og målgruppen vår?

Er det noe du vil vite mer om?

Kan du se for deg noen grunner til at du skulle måtte avslutte oppdraget ditt?

Caser: refleksjon: Hvordan tror du at vi mestre/håndtere ungdommer som:

1. Ungdom som ikke vil på skolen, står ikke opp om morgenen, hva gjør du?

2. Ungdom som vil begynne på aktivitet, ønsker alt nytt utstyr, vanskelig å bli kjent, hvordan påvirker det andre ungdom

3. Ungdom som ikke innretter seg etter fosterforeldrenes regler

4. Ungdom som er triste og nedstemte

5. Ungdom som er sinte og frustrert

6. Ungdom som maser om mere penger

3. Samarbeidsevne og forventinger (pkt. 3 i godkjeningsrapport)

Vurder din egen samarbeidsevne-positive og negative sider.

Hva tenke du om at familiehjemmet både er jobben din og hjemmet ditt, og derfor må være åpent for mange personer og instanser over en lengre tid?

Hva tenker du om at vil bli lagt føringer og ønsker om hvordan hjemmet ditt organiseres og hvordan du disponerer tiden din?
Hvis du er misfornøyd med noe/noen relatert til oppdraget/hjemmet, hvordan vil du gå frem for å vise din misnøye?
Hva har du fått av informasjon om familiehjem og målgruppen vår?
Er det noe du vil vite mer om?
Hvilke områder av oppdraget ønsker du mest veiledning på?
Kan du se for deg noen grunner til at du skulle måtte avslutte oppdraget ditt?

Forventninger:

Hva slags oppfølging forventer du?
Hvilke forventninger har du til veileder?
Hvilke forventninger har du til tilsynsperson
Ønsker du kontakt med andre omsorgspersoner i familiehjem?
Ønsker du kurstilbud? Noe spesifikt?

Veien videre:

2 eller 3. runde samtale:

Har du tenkt over siden sist om oppdraget?
Har du noe spørsmål? Forventninger, Krav?

Informasjon om oppdragsavtalen og tilleggsavtalen: (pkt. 4 i godkjenningsrapport)

- Oppdragstaker: sykelønn, pensjonspoeng, feriepengar, forsikring
- Oppdragsavtalen fosterhjem: privat hjem et om gangen
- Godtgjørelser 2X KS pr (7800), på grunn frikjøp hele året
- Utgiftsdekking: se gjeldende KS sats. hva er dette, må forklares grundig eget møte
- Året ikke ønskelig at du er på jobb. Etter hvert kan vurderes at man jobbe opp til 50 %, lønn må Justers
- Avlaster etter mnd. 3. helg
- 5 ukes ferie: fint du finner selv som kan være barna, som du stoler på, vakt som vi betaler, vi må samarbeidet om det ifht. formaliteter
- Kommune skaffer en bolig: du fremleier, betaler symbolsk husleie kr 2000.
- 1. året ikke ønskelig at du jobber, vurderes om man kan jobbe 50%, lønn justeres.
- Har du referanser?

Hva skjer videre? (spørsmål og avtal neste møte)

- Referanse skal ringes
- Politi- og helseattest leveres
- Søke Skatt Øst om «Krav om verdsettelse av bolig i arbeidsforhold»
- Grundig gjennomgang av oppdragsavtalen og tilleggs avtalen
- Tett dialog med veilederen etablering av huset, blir kjent med barna og andre praktiske oppgaver.

KOMPETANSEKARTLEGGING - FOSTERFORELDRE I FAMILIEHJEM

Formålet med å bruke skjemaet er å tydeliggjøre **minimumskrav** vi har til kandidater som vurderes som fosterforeldre i et familiehjem. Kandidater som har mange * under «rød kategori» fyller ikke minstekravet og bør ikke godkjennes som fosterforeldre. Det er helhetsbilde, ikke lav score på noen områder som bestemmer om kandidaten kan vurderes som fosterforeldre. **Vurder i hvilken kategori kandidaten passer i og sett 1* under hvert tema etter intervjurundene og intervjuguiden er gjennomført.**

Mange * i rød kategori= minimumskrav er i liten grad oppfylt

Forhold som skal vurderes	Mangelfull	Behov for opplæring	Behov for veiledning	Tilfredsstillende
Omsorgsevne				
Norskkunnskaper				
Samfunnsforståelse				
Systemforståelse				
Økonomiforståelse				
Erfaringsgrunnlag				
Formell kompetanse				
Erfaring med å jobbe med barn og ungdom				
Erfaring med å oppdra barn ungdom				

Mange * stjerner = i oransje kategori er minimumskrav er oppfylt i middels grad

Mange *= i grønne kategorier er minimumskrav oppfylt i tilstrekkelig grad

Tallene er veiledende. Har du ikke nok informasjon om ett tema? La feltet stå åpent. Stoppunktet tar stilling til om kandidaten skal godkjennes eller ikke basert på all tilgjengelig informasjon og ungdommenes behov.

Drøft:

Hva kan vi leve med? Hvilke kompenserende tiltak (opplæring/veiledning/avlastning/støtte kan vi sette inn for fosterforeldre der fosterforeldre ikke scorer tilfredsstillende i alle kategorier.

Hjelpespørsmål til temaene:

Omsorgsevne: Har personen gode refleksjoner rundt rollen som fosterfar/mor? Har fosterfar evne til å støtte, motivere, trøste, grensesette, være tålmodig, stå i ungdommenes frustrasjon, håndtere eget og andres sinne, ivareta ungdommenes behov og legge til rette for ungdommens utvikling?

Norskkunnskaper: Behersker fosterforeldre dagligdags norsk? Gjør personen seg forstått? Forstår fosterforeldre informasjon om oppdraget som blir gitt? Vil personen forstå skriftlige og muntlige beskjeder? Forstå veiledningen? Er språknivået hos personen et hinder for oppdraget?

Samfunnsforståelse: I hvilken grad har personene forståelse for hvordan det norske samfunnet fungerer? Regler, normer og kulturelle verdier? Dialog i samarbeid, tillit og forventinger samfunnet har til foreldre i Norge? Frihet til å tro og utøve den religionen/trosretning man velger? Verdien av å støtte ungdommene til å finne venner, ha en fritidsa og lokal tilhørighet?

Systemforståelse: I hvilken grad forstår personen forpliktelsene i oppdragsavtalen og øvrig samarbeid med fagpersoner (inkludert skole, helsetjenester), barnevakter, verger og tilsynspersoner?

Økonomiforståelse: I hvilken grad forstår fosterforeldre de økonomiske rammene i oppdragsavtalen hvilken grad tror du fosterforeldre vil kunne styre og planlegge husholdningens økonomi? Har personen erfaring med nettbank, budsjett og planlegging av økonomi? Har personen forstått hva utgiftsdekningen skal brukes til?

Erfaringsgrunnlag: Har fosterforeldrene erfaringer som kan være relevant og en styrke for oppdraget? Har fosterforeldre som kan være til hinder for utførelsen av oppdraget?

Formell kompetanse: Hvilke utdanningsløp og yrkeserfaringer har fosterforeldre fra hjemland og i Norge? I hvilken grad er erfaringene et hinder eller styrke til å utføre oppdraget?

Erfaring med egne barn eller arbeid med barn og unge: I hvilken grad har fosterforeldre vært involvert i barneoppdragelse av egne barn? Har fosterforeldre egne erfaringer med det å ta vare på barn og ungdom som vil være en styrke i oppdraget?

Har fosterforeldrene erfaringer som vi vet om som vil kunne påvirke oppdraget negativt?

ISBN 978-82-7570-612-4 (web)
ISBN 978-82-7570-611-7 (trykk)

NTNU Samfunnsforskning
samforsk.no